

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
ПРИ ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ**

РЯБЦЕВ ГЕННАДІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

УДК 351:82

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
РОЗВИТКУ РИНКУ НАФТОПРОДУКТІВ В УКРАЇНІ**

25.00.02 – механізми державного управління

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора наук з державного управління

КИЇВ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національній академії державного управління при Президентіві України.

Науковий консультант доктор наук з державного управління, професор
ТЕРТИЧКА Валерій Володимирович,
Національна академія державного управління
при Президентіві України,
професор кафедри державної політики
та управління політичними процесами.

Офіційні опоненти: доктор наук з державного управління, доцент
СУХОДОЛЯ Олександр Михайлович,
Національний інститут стратегічних досліджень,
заступник завідувача відділу енергетичної
та ядерної безпеки;

доктор наук з державного управління, професор
ЮРЧИШИН Василь Володимирович,
Український центр економічних і політичних
досліджень ім. Олександра Разумкова,
директор економічних програм;

доктор наук з державного управління, доцент,
заслужений економіст України,
КОНДРАШОВ Олександр Миколайович,
Державна податкова служба у Київській області,
перший заступник голови.

Захист відбудеться *18 червня 2013 року о 12 годині* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.810.01 в Національній академії державного управління при Президентіві України за адресою: 03057, м. Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20, к. 212.

Із дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії державного управління при Президентіві України (03057, м. Київ-57, вул. Ежена Потьє, 20).

Автореферат розісланий *14 травня 2013 року*.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

А.П. Рачинський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Питання, пов'язані з розвитком ринку нафтопродуктів в Україні є предметом пильної уваги на всіх рівнях державного управління – від місцевих адміністрацій до Глави держави. Бензин і дизельне паливо, зокрема ціни на них, лише в засобах масової інформації згадують понад 75 тисяч разів на рік. Важливість нормального функціонування паливної галузі для національної економіки обумовлює необхідність формування та реалізації дієвої державної політики в цій сфері. Можна було б припустити, що проблеми й цілі державної політики розвитку ринку нафтопродуктів чітко визначено, ресурси для її вироблення – проаналізовано, а механізми політики та алгоритми їхнього добору – відпрацьовано. Однак практика й виконані автором дослідження не підтверджують висловлені припущення.

У 1991-2012 рр. відбулося докорінне трансформування функцій, структури й повноважень галузевих органів державної влади, змінилися організаційно-правові форми учасників ринку. Проте під час перерозподілу відповідальності в сфері управління економікою, виведення значної частини виробничого потенціалу з державного сектора було загублено дієві важелі впливу на суб'єктів господарювання. Втрата органами державної влади розуміння ринку нафтопродуктів як цілісного об'єкта управління призвела до реактивного характеру впроваджуваної політики, не попередження кризових явищ зі встановленням їхніх причин, а боротьби з наслідками, не планування рішень, а управління шляхом надання доручень.

Протягом останніх років ситуація поступово змінюється. Відбувається модернізація економіки, реалізується адміністративна реформа, йде оновлення вищих керівних кадрів. Існує суспільний запит на наукові дослідження в галузі державного управління. Разом із тим, наукові праці, присвячені формуванню й розробленню державної політики розвитку інфраструктурних ринків, в Україні майже відсутні. Зокрема, не досліджено такі ключові питання, як мета, цілі та завдання державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, не визначено її зміст, не проаналізовані ресурси політики, методики добору її механізмів, найприйнятніших для заданих умов, напрями й шляхи покращання роботи творців та аналітиків політики, організації моніторингу її результатів, відповідного інформаційного забезпечення тощо. Більшою мірою розробляються окремі питання державного управління в сферах електроенергетики, енергоефективності, енергетичної безпеки, реалізації транзитного потенціалу України, її участі в євро-азійських нафтотранспортних коридорах.

Між тим, паливна галузь економіки є однією з найважливіших, оскільки нафтопродукти – бензин і дизельне паливо – є інфраструктурними й соціально значимими товарами. Вона потребує особливої уваги у зв'язку з такими її особливостями, як залежність від наявних природних запасів паливно-енергетичних ресурсів та їхнього імпорту, значна капіталомісткість, суттєвий вплив на собівартість продукції в усіх секторах економіки. Ринок нафтопродуктів, за його ненормального функціонування, – це середовище, до якого активно притягуються кримінальні структури, а також джерело соціальної напруги. Виходячи з цього, державна політика розвитку ринку нафтопродуктів повинна мати свої особливості, а її формування й реалізація – потребувати спеціальних підходів, дієвих механізмів і виняткової зваженості.

Формування та реалізація результативної та ефективної державної політики є визначальним чинником сталого розвитку будь-якої країни. Тому в Україні активно досліджують питання сучасного державного управління, його впливу на здійснення політики. У цьому плані слід відзначити праці В.Авер'янова, В.Бакуменка, В.Бодрова, Ю.Бажала, О.Валевського, В.Воротіна, О.Кілієвича, В.Князева, В.Малиновського, Т.Маляренко, Н.Нижник, О.Оболенського, В.Ребкала, В.Романова, О.Рудіка, В.Тертички, Ю.Тихонравова. Ґрунтовними є публікації, присвячені різним аспектам державної політики, В.Бондаренка, Т.Василевської, Р.Войтович, Л.Гаєвської, Н.Гончарук, В.Голубь, І.Грицяка, І.Дробота, О.Ігнатенка, Ю.Ковбасюка, О.Лебединської, Т.Лукіної, Т.Пахомової, Г.Почепцова, Я.Радиша, А.Рачинського, В.Рижих, І.Розпутенка, Є.Ромата, А.Семенченка, С.Серьогіна, Г.Ситника, А.Сіцінського, С.Сьоміна, В.Трощинського, А.Халецької, Ю.Шарова. Серед джерельної бази в цій галузі належне місце займають роботи Г.Атаманчука, П.Брауна, К.Вайс, Г.Клейнера, П.Кньопфеля, В.Козбаненка, Л.Пала, Г.Райта, Е.Янга, в яких визначено методологічні основи й запропоновано цілісну картину вироблення державної політики, проаналізовано її функціональні, структурні й ресурсні засади. Однак, попри значний теоретико-методологічний матеріал, напрацьований вітчизняними й зарубіжними вченими, комплексних системних досліджень в галузі ще недостатньо. Окремим питанням дисертаційного дослідження присвячено лише праці О.Бандури, В.Геєця, А.Дячука, Т.Канделакі, А.Конопляника, В.Корнілова, В.Ліра, Р.Подольця, С.Сапегіна, О.Суходолі, В.Точиліна, Л.Уніговського. Осмислення досягнень світової й сучасної пострадянської державно-управлінської науки, аналіз практики реформаційних перетворень дають авторіві підстави запропонувати власне бачення державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні.

Зв'язок роботи з науковими роботами, планами, темами. Дослідження висвітлює результати наукових доробок автора, одержаних під час виконання:

– комплексного наукового проекту Національної академії державного управління при Президентові України “Державне управління та місцеве самоврядування” (№ ДР 0199U002827) за науково-дослідними роботами кафедри державної політики та управління політичними процесами, зокрема “Вдосконалення державно-управлінських відносин в умовах трансформації українського суспільства” (№ ДР 0110U002466), в рамках якої дисертант як виконавець проаналізував підходи Міністерства палива та енергетики України щодо формування й реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів та виявив провали оновлення механізму функціонування, дослідив проблеми недостатнього інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади й зростання інформаційних маніпулювань, зокрема на ринку нафтопродуктів; “Реформування державної політики в Україні: теоретико-методологічні засади дослідження та впровадження” (№ ДР 0112U002452), де автор запропонував механізми вдосконалення нормативно-правового та аналітичного забезпечення реформування державної політики та відновлення ресурсу довіри під час реформування;

– науково-технічного проекту Державної установи “Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України” “Створення інформаційно-аналітичної підсистеми стратегічного планування для формування прогнозного енергетичного балансу” (КПКВ 6541220) за науково-дослідними роботами “Створення

інформаційно-аналітичної підсистеми стратегічного планування для формування прогнозного енергетичного балансу” (№ ДР 0110U005466) та “Створення інформаційно-аналітичної підсистеми стратегічного планування для формування прогнозного енергетичного балансу: впровадження та функціонування” (№ ДР 0111U005614), в рамках яких дисертант як відповідальний виконавець розділів “Сценарії розвитку галузей ПЕК: нафтопереробна промисловість” та “Базовий сценарій енергозабезпечення економіки України. Ринки енергоресурсів: нафта і нафтопродукти” визначив основні тенденції світового ринку нафти і нафтопродуктів та відповідні виклики для України, встановив особливості виробництва і споживання нафтопродуктів в Україні, проаналізував стан виробничих потужностей нафтопереробної галузі України, поточну кон’юнктуру на ринку моторного палива і розробив сценарії їхнього розвитку;

– науково-дослідної роботи Публічного акціонерного товариства “Інформаційно-аналітична агенція “Статінформконсалтинг” “Розроблення прогнозу кон’юнктури зовнішніх ринків щодо основних товарів українського експорту та імпорту на 2013-2016 роки” (№ ДР 0112U008489), що виконувалася на замовлення Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (договір від 29 листопада 2012 р. № 127), в якій дисертант як відповідальний виконавець розділу “Енергоносії” виявив і проаналізував основні тенденції розвитку кон’юнктури зовнішніх ринків енергоносіїв у 2012 р. і на 2013-2016 рр., а також на основі розробленої за його участю моделі спрогнозував експорт та імпорт енергоносіїв Україною в 2013-2016 рр.;

– науково-дослідної роботи Науково-технічного центру “Псіхея” “Політика енергоефективності та енергозбереження як стимул для модернізації економіки та чинник енергетичної безпеки держави” (№ ДР 0112U008254), що виконувалася на замовлення Ради національної безпеки та оборони України (договір від 1 листопада 2012 р. № 1418), в якій дисертант як керівник проекту визначив основні напрями підвищення дієвості державної політики в енергетичній сфері.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження визначено теоретико-методологічне та практико-прикладне обґрунтування механізмів державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, що за умов важкопрогнозованих змін у різних сферах життя суспільства сприятимуть забезпеченню сталого розвитку ринку, усуненню негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України.

Відповідно до поставленої мети, визначено такі *завдання*:

– визначити та охарактеризувати державну політику розвитку ринку нафтопродуктів, сформулювавши її основні проблеми, мету й цілі, зміст дій і характеристики учасників політики, її продукти й наслідки;

– охарактеризувати державну політику розвитку нафтопродуктів як процес; проаналізувати, в який спосіб впливає на нього середовище державної політики; класифікувати та проаналізувати її ресурси та учасників;

– проаналізувати становлення державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні, порівняти її з чинними політиками інших країн, охарактеризувати дії/бездіяльність органів державної влади щодо попередньо визначених груп спеціальних інтересів;

- здійснити моделювання ринку нафтопродуктів України для планування й прогнозування державної політики його розвитку;
- розробити механізм моніторингу продуктів і наслідків державної політики розвитку ринку нафтопродуктів;
- розробити систему формування та реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, що дозволить попередити виникнення кризових явищ на ньому;
- розробити механізм створення гнучкого стратегічного енергетичного резерву, призначеного для гарантування енергетичної безпеки країни та пом'якшення впливу на Україну кризових явищ на світовому ринку;
- удосконалити механізм створення стабілізаційного запасу нафтопродуктів, призначеного для стримування зростання цін під час різкого збільшення попиту та/чи виникнення дефіциту на внутрішньому ринку;
- надати конкретні рекомендації органам державної влади щодо створення умов сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України;
- удосконалити підходи до формування й реалізації державної політики у сфері державних закупівель нафтопродуктів.

Об'єкт дослідження – процеси формування та реалізації державної політики в Україні.

Предмет дослідження – механізми державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні.

Методи дослідження. Щоб досягти мети дослідження, використано сучасну наукову методологію, що базується на принципах єдності початку дослідження й початку розвитку об'єкта, логічного та історичного, сходження від абстрактного до конкретного тощо. В основу методології покладено системний підхід, специфіка якого полягає в розкритті цілісності об'єкта й механізмів, що забезпечують його дослідження, надає можливість розглядати кожний елемент об'єкта в його зв'язку і взаємодії з іншими елементами; відстежувати зміни, що відбуваються в об'єкті внаслідок змінення його елементів; робити обґрунтовані висновки про закономірності його розвитку; виділяти різні типи зв'язків складного об'єкта та об'єднувати їх у єдину теоретичну картину.

Методи дослідження досягнуто завдяки використанню низки загальнонаукових, спеціальних і філософських методів, зокрема:

- порівняльно-історичного, за допомогою якого порівняно чинники впливу на ринок нафтопродуктів у часі і за різних обставин з урахуванням його специфіки;
- логічного, що дав можливість розкрити сутність і зміст державної політики розвитку ринку нафтопродуктів у державній політиці й системі державно-управлінської діяльності в цілому;
- системно-аналітичного, що передбачає врахування новітніх поглядів на ринок нафтопродуктів як складну соціальну систему;
- загальнонаукового аналізу, який було використано під час опрацювання наукових джерел і нормативних актів, що регламентують дії суб'єктів державного управління в питаннях розвитку ринку нафтопродуктів;

– структурно-функціонального аналізу, сутність якого полягає у виокремленні досліджуваних елементів соціальної взаємодії, встановленні їхнього місця і значення для державної політики, вивченні причинно-наслідкових залежностей у взаємодії виробників політики й різних груп спеціальних інтересів та їхньому впливові на ефективність державного управління;

– кореляційного аналізу, що було використано під час побудови системи попередження кризових явищ на ринку нафтопродуктів і зменшення їхнього впливу на національну економіку із застосуванням ресурсної й багатофакторної регресійної моделі;

– аналізу соціально-економічних циклів розвитку, який надав змогу використати ресурсну модель до прогнозування розвитку ринку нафтопродуктів;

– моделювання, що дозволив замістити реальний ринок нафтопродуктів уявним об'єктом, зберігши його важливі для дослідження риси та спростивши опис поточної й майбутньої ситуації на ньому.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертаційна робота є першим комплексним науковим дослідженням у галузі державного управління, що розкриває та встановлює концептуальні засади державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, забезпечуючи розробку науково-прикладних положень і моделей для практичного використання результатів.

У дисертаційному дослідженні:

уперше:

– розроблено систему формування та реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні, яка, завдяки застосуванню ресурсної й багатофакторної регресійної прогнозних моделей, а також механізмів зменшення ризиків політики, дозволить змінити підхід до реалізації державної політики із реактивного на превентивний;

– розроблено модель ринку нафтопродуктів в Україні, яка описує його стан і функціонування, встановлює взаємозв'язки між виробництвом, імпортом, експортом і споживанням нафтопродуктів і макроекономічними показниками, дозволяє створити інформаційну базу для контролю та аналізу поточного стану ринку, планування й прогнозування його подальшого розвитку;

– розроблено механізм моніторингу продуктів і наслідків державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, що реалізується із застосуванням інтегрованої інформаційно-аналітичної системи реального часу RealПЕК;

– розроблено механізм створення гнучкого стратегічного енергетичного резерву, в основу якого покладено: відповідність його структури структурі енергоспоживання; об'єднання запасів різних видів палива та енергії; визначення структури енергоспоживання на місцях, виходячи з економічної та екологічної доцільності; можливість кожного споживача в різний час використовувати різні джерела енергії; створення запасів палива та енергії в кожному регіоні зі збереженням функцій держави з управління ними в особливий період, урахуванням структури енергоспоживання й різного часу сезонних навантажень;

удосконалено:

– підходи до формування й реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів (інституційний, проблемно-орієнтований, програмно-цільовий) шляхом

пріоритетного застосування принципів системності й комплексності у визначенні мети, цілей, напрямів та орієнтирів;

– механізм створення стабілізаційного запасу нафтопродуктів, в основу якого покладено: формування за змішаною державно-приватною моделлю в розрахунку на 20-денне споживання за звичайного рівня попиту за структурою, що відповідає структурі споживання нафтопродуктів із розподілом за регіонами у визначений спосіб; прийняття рішення про використання запасу кожного з видів нафтопродуктів для кожного регіону окремо в разі зростання роздрібних цін на відповідний ресурс на 5 % і більше протягом 10 діб;

– методологію визначення територіальних меж ринку нафтопродуктів, що є обов'язковою складовою визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ньому, шляхом аналізу географічного розташування автозаправних станцій, концентрація яких є відображенням концентрації споживачів, їхніх уподобань, обсягів споживання, транспортних маршрутів на основі зрозумілих і змістовних критеріїв, що дозволяють виключити вплив суб'єктивних чинників на результати оцінювання, отже, підвищити об'єктивність визначення рівня конкуренції;

– підходи до формування й реалізації державної політики у сфері державних закупівель шляхом змінення її пріоритетів зі створення конкурентного середовища й запобігання проявам корупції на задоволення потреб держави в товарах, роботах і послугах; здійснення закупівель тільки за ринковими цінами з оптимізацією затрат за рахунок гуртової знижки; застосування принципів біржової торгівлі лише в разі закупівель взаємозамінних і стандартизованих товарів, робіт і послуг; визначення в системі державних закупівель сторони, зацікавленої в економії бюджетних коштів;

набули подальшого розвитку:

– основні ідеологічні напрями галузевого державного управління, в основу яких покладено спільне для суб'єктів господарювання й державного управління правове поле; політичне та економічне взаєморозуміння; формування відкритого суспільства й здорових ринкових відносин; пріоритетне вирішення соціальних завдань;

– підходи до застосування різних інструментів політики, згідно з якими ринковий механізм визначено основним регулятором соціально-економічних процесів, тоді як держава створює умови для сталого розвитку ринку, усуває негативні наслідки його функціонування й захищає національні інтереси.

Практичне значення одержаних результатів. Оригінальні методики, технології і практичні рекомендації, що містяться в дисертаційному дослідженні, знайшли практичне застосування в діяльності органів державної влади, наукових установ і суб'єктів господарювання. Результати дослідження використано:

– Міністерством економічного розвитку і торгівлі України для підготовки та реалізації першочергових заходів з виконання Державної програми розвитку внутрішнього виробництва для прогнозування розвитку ринків нафтопродуктів, забезпечення їх стійкості, належної підтримки управлінських рішень за умов значної невідомості політичних сценаріїв розвитку економік, зумовлених загостренням геостратегічних процесів і можливістю впровадження принципово нових технологій (акт від 28 листопада 2012 р.);

– Антимонопольним комітетом України під час розроблення методичних основ системи державного управління процесами забезпечення стабільного функціонування і сталого розвитку ринку нафтопродуктів, визначення методів, видів і механізмів державного управління; удосконалення та розширення системи моніторингу ринку нафтопродуктів і методики визначення меж товарних ринків для виявлення проявів монополізму та антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання; розроблення пропозицій щодо визначення ефективних індикаторів і додаткових факторів нестатистичного характеру, використання яких підвищує ефективність і достовірність результатів моніторингу (акт від 3 грудня 2010 р. № 42-29/10-11443);

– Координаційним центром з упровадження економічних реформ при Президенті України під час виконання завдань Національного плану дій на 2012 рік щодо впровадження Програми економічних реформ на 2010-2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” у частині створення економічних стимулів для модернізації нафтопереробних потужностей та зростання обсягу нафтопереробки в Україні; захисту внутрішнього ринку від недобросовісної конкуренції; створення механізму ефективного контролю якості нафтопродуктів (акт від 9 листопада 2012 р.);

– Комітетом Верховної Ради України з питань паливно-енергетичного комплексу, ядерної політики та ядерної безпеки під час здійснення законопроектної роботи, підготовки, попереднього розгляду питань, віднесених до повноважень Верховної Ради України, та виконання контрольних функцій у сферах розвитку паливно-енергетичного комплексу, нафтопереробної промисловості; функціонування ринків енергоносіїв (довідка від 10 жовтня 2012 р. № 04-25/24-313);

– Управлінням державної служби Голодержслужби України у Львівській області під час розроблення пропозицій щодо аналізу людського, інформаційного ресурсів державної політики запобігання корупції; доопрацювання методично-консультаційної бази для удосконалення структури органів виконавчої влади Львівської області (акт від 30 серпня 2012 р.);

– Житомирським державним університетом імені Івана Франка під час підготовки фахівців із менеджменту персоналу для організаційно-управлінських, адміністративно-господарських та інформаційно-аналітичних підрозділів суб'єктів господарської діяльності (довідка від 8 серпня 2012 р. № 650);

– Інститутом суспільства Київського університету імені Бориса Грінченка для підготовки фахівців із державного управління та управління освітою для місцевих органів виконавчої влади з питань моделювання державної політики, визначення її проблем, цілей та інструментів, аналізу змісту дій, характеристик учасників політики, її продуктів і наслідків, впливу на процес політики її середовища, визначення, класифікації та аналізу ресурсів політики (довідка від 29 жовтня 2012 р. № 528);

– Публічним акціонерним товариством “Інформаційно-аналітична агенція “Статінформконсалтинг” для аналізу основних тенденцій розвитку кон'юнктури зовнішніх ринків у 2012 р., їх прогнозування на 2013-2016 рр., а також прогнозування експорту та імпорту енергоносіїв Україною в 2013-2016 рр. (акт від 28 грудня 2012 р.);

– Науково-технічним центром “Псіхея” під час розроблення методологічних засад створення системи моніторингу цін на ринку нафтопродуктів України; розро-

блення системи стабілізації внутрішнього ринку нафтопродуктів; формулювання методичних підходів щодо визначення територіальних меж ринків роздрібної торгівлі нафтопродуктами; створення, актуалізації, інформаційно-аналітичного супроводу інформаційно-аналітичної моніторингової системи реального часу RealПЕК (акт від 10 грудня 2012 р.).

Апробована в Антимонопольному комітеті України інтегрована інформаційно-аналітична система RealПЕК, розроблена за участю докторанта, дозволила покращити забезпечення керівництва достовірною, повною та оперативною інформацією для прийняття своєчасних рішень із забезпечення стабільного функціонування ринку нафтопродуктів України (акт від 3 грудня 2010 р. № 42-29/10-11443).

Дисертаційне дослідження надає необхідну теоретичну базу для формування й реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні. Особливого значення вона набуває за умов динамічних змін і відсутності єдиних підходів до державного управління. Обґрунтовані теоретико-методологічні засади формування й реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів можуть бути використані органами державної влади різних рівнів, зокрема під час визначення перспектив державного й регіонального розвитку та ухвалення конкретних державно-політичних рішень, коригування структури органів влади з огляду на зміст політики розвитку ринку нафтопродуктів, а також вищими навчальними закладами, що готують фахівців із державного управління, управління суспільним розвитком, економіки й маркетингу.

Особистий внесок здобувача. Найважливіші теоретичні положення та практичні розробки, що характеризуються новизною і становлять цінність для розвитку науки державного управління, одержані автором самостійно.

У наукових працях, підготовлених у співавторстві, здобувачем охарактеризовано процеси, що відбуваються на ринку нафтопродуктів, і виконано прогноз їх розвитку [2]; виконано класифікацію основних інструментів реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів [3]; проаналізовано питання доцільності формульного ціноутворення [28], децентралізації енергетичної політики [29], визначення територіальних меж регіональних ринків нафтопродуктів [35]; виконано опис інформаційно-аналітичної моніторингової системи реального часу RealПЕК та її підсистем [36, 47, 51]; визначено терміни, що вживаються на ринку нафти й нафтопродуктів [45]; розроблено пропозиції щодо стабілізації ринку [46]; здійснено порівняння ринків нафтопродуктів України та ЄС [56]; виконано моделювання ринку та визначено його особливості [75]; сформульовано недоліки проекту технічного регламенту про вимоги до автомобільних бензинів, дизельного, судового і котельного палива [87]; розроблено методику державних закупівель нафтопродуктів [89].

Апробація результатів дисертації. Наукові ідеї, основні положення й результати дослідження оприлюднені і схвалені на науково-практичних конференціях “Міжнародний енергетичний форум Співдружності Незалежних Держав” (Ялта, 2005-2006); “Проблеми трансформації системи державного управління в умовах політичної реформи в Україні” (Київ, 2006); “Імпортно-експортна політика України в енергетичній сфері: стратегічні пріоритети” (Київ, 2006); “Чи потрібна Україні потужна нафтопереробна промисловість?” (Київ, 2006); “Екологія. Людина. Суспільство” (Київ, 2007-2011); “Енергетична безпека Європи XXI століття. Євразійські

енергетичні коридори” (Київ, 2007); “Енергетична політика та політика довколишнього середовища: енергоресурси та альтернативні джерела енергії” (Київ, 2007); “Нафта та газ у долі російсько-українських відносин на сучасному етапі” (Київ, 2007); “Нові можливості посилення енергетичної безпеки України та Європи” (Київ, 2008); “Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід” (Київ, 2008-2009); “Енергетична безпека України: зовнішні та внутрішні виміри” (Київ, 2008); “Енергетична політика в Україні: проблеми і можливості майбутнього” (Київ, 2008); “Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті європейської практики” (Луцьк, 2008); “Энергетическая политика Украины в условиях кризиса” (Київ, 2008); “Чорноморсько-Каспійський регіон і європейська енергетична безпека” (Київ, 2008); “Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації” (Полтава, 2009); “Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: європейський контекст” (Дніпропетровськ, 2009); “Государственное управление в XXI веке: традиции и инновации” (Москва, 2009); “Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір” (Львів, 2009); “Енергетична безпека держави в сучасних умовах: пошук адекватних відповідей на виклики часу” (Дніпропетровськ, 2009); “Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації” (Одеса, 2009); “Реформи нафтогазового сектору: як зробити крок вперед і що цьому заважає” (Київ, 2009); “Перспективи розвитку альтернативної паливної бази для транспортного комплексу України” (Київ, 2010); “Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку” (Донецьк, 2010); “Государственное регулирование экономики и повышение эффективности деятельности субъектов хозяйствования” (Мінськ, 2010); “Демократичне врядування: наука, освіта, практика” (Київ, 2010); “Інноваційні моделі енергетичної безпеки. Суспільство – Наука – Бізнес” (Київ, 2010); “LPG Ukraine 2010” (Київ, 2010); “Українсько-російські взаємовідносини в енергетичній сфері: сьогодні і завтра” (Київ, 2010); “Проблеми та напрями реалізації експортного потенціалу паливно-енергетичного комплексу України” (Київ, 2010); “Нафтогазовий комплекс України: нові рішення для підвищення продуктивності, надійності та енергоефективності” (Київ, 2010-2012); “Актуальні проблеми державного управління на сучасному етапі державотворення” (Луцьк, 2010); “Державне управління для енергоефективності та сталого розвитку” (Київ, 2011); “Український енергетичний форум” (Київ, 2011); “Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики” (Київ, 2011); “Нові реалії нафтового ринку: очікуваний апокаліпсис або прогнозовані зміни” (Київ, 2011); “Упровадження інноваційних підходів і технологій менеджменту до практики публічного управління” (Дніпропетровськ, 2011); “Проблеми ефективною реалізації антикорупційної політики в органах виконавчої влади та в органах місцевого самоврядування” (Донецьк, 2011); “Держави і ринки в умовах глобальних трансформацій” (Київ, 2012); “ПЕК України: сучасність і майбутнє” (Київ, 2012); “Народ, держава, власність, ресурси, регіональний розвиток” (Київ, 2012).

Окремі положення дисертаційної роботи обговорювалися на тематичних зустрічах, круглих столах, семінарах, під час публічних виступів автора в телевізійних і радіопрограмах, інтерв'ю електронним і друкованим засобам масової інформації, на особистих прес-конференціях, в органах державної влади, навчальних закладах

національної системи підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб державного самоврядування. За станом на 07.01.13: кількість згадувань автора в Google протягом 2012 р. – 1730; індекс цитування yandex.ru (http://news.yandex.ua/people/ryabtsev_gennadij.html) – 1807; рейтинг згадувань у ЗМІ inforotor.ru (http://inforotor.ru/id/persons/Gennadij_Rjabtsev) – 600.

Дисертаційне дослідження в цілому обговорено й рекомендовано до захисту на розширеному засіданні кафедри державної політики та управління політичними процесами Національної академії державного управління при Президентові України (протокол від 15 січня 2013 р. № 4).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 90 публікаціях, зокрема у двох монографіях (індивідуальній і колективній), 24 статтях у наукових фахових виданнях із державного управління, 16 працях апробаційного характеру, одному тлумачному словнику-довіднику та 46 статтях в інших виданнях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційне дослідження складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, переліку посилань та додатка. Повний обсяг дисертації – 556 сторінок, з них 501 сторінка основного тексту. Робота містить 22 таблиці і 34 рисунки. Список використаних джерел налічує 268 найменувань, у тому числі 15 – англійською мовою.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, сформульовано мету та визначено завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи дослідження, визначено ступінь наукової новизни одержаних результатів, їхнє теоретичне й практичне значення, наведено дані щодо апробації результатів досліджень.

У *першому розділі* – “Теоретико-методологічні засади дослідження державної політики розвитку ринку нафтопродуктів” – проаналізовано понятійний апарат державної політики як відносно стабільної, організованої й цілеспрямованої дій/бездіяльності державних інституцій, здійснюваної ними безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, що впливають на життя суспільства, сформульовано мету й цілі державної політики розвитку ринку нафтопродуктів.

На підставі аналізу встановлено, що паливна галузь економіки є однією з найважливіших, оскільки нафтопродукти – бензин і дизельне паливо – є інфраструктурними й соціально значимими товарами. Вона потребує особливої уваги у зв'язку з такими її особливостями, як залежність від природних запасів паливно-енергетичних ресурсів та їхнього імпорту, значна капіталомісткість, суттєвий вплив на собівартість продукції в усіх секторах економіки. З огляду на це, державну політику розвитку ринку нафтопродуктів визначено як курс дій органів державної влади з метою впливу на національну економіку для забезпечення сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування й захисту національних інтересів України. Установлено, що ця політика охоплює сферу життєдіяльності, пов'язану з переробленням, транспортуванням, зберіганням і використан-

ням моторного бензину, дизельного палива та їхніх замінників, що здійснюється в усіх галузях економіки.

Ринок нафтопродуктів розглянуто як складну соціальну систему, що характеризується наявністю великої кількості підсистем, кожна з яких може розглядатися як самостійна система (наприклад, забезпечення енергетичної безпеки, управління виробництвом, імпортом чи споживанням нафтопродуктів) і результат взаємодії яких обумовлює дієвість державної політики; залежністю ефективності системи вищого рівня не лише від належного виконання функцій системами нижчого рівня, але й від узгодження цілей з іншими системами; залежністю працездатності системи управління, її структури, функцій і повноважень від адекватності відображення в управлінських впливах процесів, що відбуваються в об'єкті; відсутністю в більшості випадків об'єктивних критеріїв оцінювання поточного й досягнення цільового стану об'єкта управління; схильністю виробників політики до оцінювання проблемних ситуацій, що виникають у системі, не на основі фактів, а в рамках обраної ними моделі управління; схильністю системи та її складових до неконтрольованих впливів.

Сформульовано основні цілі державної політики: створення умов для сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування та захист національних інтересів.

Доведено, що шлях виключного застосування примусових (прямих, владних, специфічних) інструментів політики не забезпечить довгострокових позитивних результатів. Основним регулятором соціально-економічних процесів в Україні має виступати ринковий механізм, а держава – створювати нормальні умови для функціонування ринку, нейтралізувати негативні наслідки його функціонування та захищати національні інтереси України.

З'ясовано, що сучасні провали державного управління на ринку нафтопродуктів зумовлені: неправильним застосуванням механізмів та інструментів політики; помилками в прийнятті державно-політичних рішень внаслідок відсутності чи недостатності інформації; існуванням проблеми “ефекту запізнення” під час визначення цілей і вироблення політики.

У *другому розділі* – “Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів як процес” акцентовано увагу на змістові дій, характеристиках учасників державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, її продуктах і наслідках; проаналізовано, в який спосіб впливає на нього зовнішнє середовище; охарактеризовано учасників політики; визначено, класифіковано та проаналізовано її ресурси.

Серед учасників ринку виокремлено такі групи спеціальних інтересів: Публічне акціонерне товариство “Національна акціонерна компанія “Нафтогаз України” та його дочірні компанії; виробники нафтопродуктів: приватні компанії, що володіють нафтопереробними активами (контролюють їх); підприємства з державною часткою власності, що володіють нафтовидобувними та/чи нафтопереробними активами; власники нафтопереробних заводів малої потужності (міні-НПЗ) та/чи підприємств із виробництва сумішевого та/чи біологічного палива; Державне підприємство спиртової та лікєро-горілчаної промисловості “Укрспирт”; учасники гуртового сегменту ринку нафтопродуктів, що не володіють нафтовидобувними та/чи нафтопереробними активами й мережами автозаправних станцій (АЗС); власники АЗС, які володі-

ють нафтопереробними активами чи контролюють їх: мережі підприємств із державною часткою власності; мережі приватних компаній; власники АЗС, які не володіють нафтопереробними активами: приватні компанії, що розвивають загальнонаціональні мережі АЗС; приватні компанії, що управляють мережами АЗС в одному-трьох регіонах України; приватні компанії та підприємці, що володіють однією чи декількома АЗС; суб'єкти господарювання, що провадять свою діяльність на ринку товарів-замінників бензину й дизельного палива (скрапленого нафтового й стисненого (компримованого) природного газу); споживачі нафтопродуктів: суб'єкти господарювання, що провадять свою діяльність на автомобільному ринку та ринку автомобільних перевезень; сільськогосподарські товаровиробники; приватні власники транспортних засобів.

Визначено, що на процес державної політики розвитку ринку нафтопродуктів найбільше впливають такі показники її середовища: забезпеченість власною нафтою й газовим конденсатом, наявність та інтенсивність розроблення яких визначають частку споживаних в Україні нафтопродуктів вітчизняного виробництва; демографічні особливості, що впливають на рівень споживання нафтопродуктів в Україні, а саме кількість і динаміка населення, забезпеченість транспортними засобами, особливості соціально-економічного розвитку регіонів; забезпеченість економіки нафтопереробними потужностями, системами постачання нафти, транспортними засобами, автозаправними станціями й відповідною інфраструктурою.

Доведено, що наявність чи відсутність тих чи інших ресурсів відчутно впливає на продукти й наслідки політики. При цьому на ринку нафтопродуктів спостерігається занадто інтенсивне використання правового ресурсу, а також випадки, коли норми законодавства залишаються на папері, не будучи забезпечені в своєму виконанні актами впровадження, а також можливістю звернення до суду в разі порушення відповідних норм. Із метою покращання економічного середовища запропоновано розширити державний майновий ресурс. З'ясовано, що скорочення чисельності державних службовців не збільшило віддачу від діяльності апарату управління в паливній сфері, оскільки не супроводжувалося визначенням реальної необхідності й напрямів змінення функцій і компетенції, форм і методів управління. Установлено, що під час вироблення державної політики концептуальні ресурси не менш важливі, аніж матеріальні; вироблення дієвих державно-політичних рішень вимагає досконалого інформаційного ресурсу; інформаційне забезпечення є визначальним в системі прийняття державно-політичних рішень. Встановлено, що ресурс часу є основним предметом конфліктів під час впровадження нової політики. Легковажне ставлення до часу, що виділяється на вироблення політики, призводить до численних помилок на всіх її етапах.

У *третьому розділі* – “Становлення державної політики розвитку ринку нафтопродуктів” – проаналізовано становлення державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, охарактеризовано дії/бездіяльність органів влади щодо існуючих груп спеціальних інтересів; визначено основні ризики політики.

Установлено, що в розвитку ринку нафтопродуктів України й державної політики його розвитку можна виділити чотири основні періоди:

– радянський (1945-1991 рр.), коли управління паливною галуззю здійснювалося на плановій основі, а всі видобувні, переробні, логістичні й збутові потужності перебували у власності держави;

– пострадянський (1991-1999 рр.), який характеризувався початком приватизаційних процесів, занепадом нафтовидобувної й нафтопереробної промисловості України та невизначеністю державної політики щодо ринку нафтопродуктів;

– докризовий (2000-2008 рр.), під час якого на ринку нафтопродуктів утворилися й почали домінувати вертикально інтегровані компанії, а на ринку нафтопродуктів було сформовано єдині “правила гри”;

– сучасний (із 2009 р.). Визначено, що відмітними рисами сучасного ринку нафтопродуктів в Україні є: втрата органами державної влади розуміння ринку нафтопродуктів як цілісного об’єкта управління; концентрування фінансових потоків; зростання непрофесіоналізму виробників та державних аналітиків політики; втручання влади у всі ринкові процеси, пов’язані з одержанням прибутку; скорочення до мінімуму обсягів власного видобутку й перероблення нафти й газового конденсату; високі ціни на бензин і дизельне паливо; гарантований лише маркетинговою політикою суб’єктів господарювання рівень якості нафтопродуктів; низька прибутковість суб’єктів господарювання, що провадять свою діяльність на ринку нафтопродуктів, не використовуючи тіньові схеми; агресивна маркетингова політика суб’єктів господарювання і “війна” за споживача; загострення конкуренції, у тому числі нецивілізованої; значна волатильність ринку нафтопродуктів і нездатність органів державної влади відстежувати і прогнозувати зміни, що відбуваються на ньому; неефективність звичних “правил гри”.

Визначено основні ризики чинної політики розвитку ринку нафтопродуктів:

– у сфері постачання сировини – важке фінансове становище підприємств галузі; незатребуваність створених нафтогазовою наукою України технологій і технічних засобів; брак фахівців; низький рівень інвестування; скорочення обсягів пошуково-розвідувальних робіт; виснаження запасів більшості родовищ; погіршення структури запасів; низька надійність сировинної бази; зменшення обсягів і зниження ефективності експлуатаційного буріння; списання запасів, наявність яких не було підтверджено під час промислового розроблення;

– у сфері транспортування сировини – необхідність заміни й модернізації обладнання нафтотранспортної системи; важке фінансове становище підприємств галузі; недопущення сировини на Кременчуцький НПЗ; агресивна політика АК “Транснефть”;

– у сфері перероблення сировини – відсутність державного планування; недосконале законодавче поле; несприятлива політика в сфері податків і тарифів; низька конкурентоспроможність вітчизняних нафтопереробних підприємств; непрозорість ринку нафтопродуктів; важкий фінансовий стан галузі; відсутність у підприємств стимулів до масштабної реконструкції;

– у сфері реалізації нафтопродуктів – реактивний характер політики, за якого держава розпочинає активні дії на ринку після набуття проблемою загального характеру; незатребуваність інструментів прогнозування й страхування ризиків політики; активне застосування формульного механізму для визначення “рекомендованих”

роздрібних цін на нафтопродукти; припинення бюджетного фінансування державної системи контролю якості нафтопродуктів.

Встановлено, що самостійно ринок є неспроможним утворити таку ціну на нафтопродукти, що правильно збалансувала їхню оцінку споживачами з вартістю ресурсів, витрачених на виробництво палива. При цьому політика держави, спрямована на мінімізацію негативних й заохочення позитивних зовнішніх ефектів, є недосконалою. Державні інституції не заохочують діяльність суб'єктів господарювання, що формує позитивні екстерналії, а замість ведення непрямой боротьби з негативними зовнішніми ефектами, віддають перевагу адміністративно-командним інструментам впливу.

Доведено, що брак інформації стосовно подій, які мають вплив на ринок нафтопродуктів, дозволяє найвпливовішим його учасникам маніпулювати ним. Недосконалість політики спричинена: створенням “ринку” публічних даних, які одержують коштом платників податків; закритим характером слухань щодо ключових проблем паливно-енергетичного комплексу (ПЕК) в органах державної влади; зростанням частки непрофесіоналів в управлінні паливною галуззю; зменшенням інтелектуального потенціалу; спотворенням виробничих і комерційних цілей більшості підприємств ПЕК; активним проникненням “чорного” PR в аналітику; орієнтуванням виробників політики на незнайомі із ринком західні консультативні компанії; активним застосуванням фінансово-промисловими групами нових інформаційних технік для досягнення політичних (вибори) та економічних цілей (обґрунтування ціни товару, стимулювання продажу).

При цьому, попри існування сучасного законодавства про захист економічною конкуренції, на ринку нафтопродуктів України спостерігаються численні випадки установа, утримання завищених (монопольних) або занижених (“грабіжницьке ціноутворення”) цін на бензин і дизельне паливо; вилучення товарів з обігу й необґрунтоване скорочення виробництва товарів, на які є попит; створення перешкод для виходу на ринок; поширення неправдивих, неточних чи переколючених відомостей, здатних заподіяти збитки або завдати шкоди; уведення в оману щодо місця виготовлення, властивостей, якості й кількості товару, некоректне порівняння товарів тощо. Водночас, держава необґрунтовано перешкоджає діяльності суб'єктів господарювання, свідомо обмежує їхні права на продаж нафтопродуктів; надає вказівки щодо першочергового постачання товарів певному колу покупців (зокрема, сільськогосподарським виробникам); намагається встановити обмеження щодо вибору виробників споживачами (“купуйте українське”); необґрунтовано обмежує доступ до участі в аукціонах і тендерах, створює окремим учасникам переважні умови участі в них.

З'ясовано, що на ринку нафтопродуктів: зростає невідповідність між технологічним рівнем автомобільного транспорту й стандартами якості нафтопродуктів; застаріла нормативна база стимулює збереження на ринку великої частки моторного палива, використання якого шкодить довкіллю й паливним системам; відсутність системного контролю з боку держави й нерозвиненість громадських інститутів провають учасників ринку до випуску низькоякісного палива.

У *четвертому розділі* – “Формування державної політики розвитку ринку нафтопродуктів” – здійснено моделювання ринку нафтопродуктів України для планування й прогнозування державної політики його розвитку; розроблено механізм моніторингу результатів і наслідків державної політики розвитку ринку нафтопродуктів із застосуванням інтегрованої інформаційно-аналітичної системи реального часу RealПЕК; розроблено систему формування та реалізації державної політики, що дозволить змінити підхід до її реалізації з реактивного на превентивний; розроблено механізм створення гнучкого стратегічного енергетичного резерву; удосконалено механізм створення стабілізаційного запасу нафтопродуктів.

Однією з причин недосконалості державної політики розвитку ринку нафтопродуктів визначено недостатнє пророблення сценаріїв розвитку ситуації в разі застосування різних механізмів та інструментів політики, зокрема, через відсутність ефективних моделей ринку й недосконалість підсистеми інформаційного забезпечення.

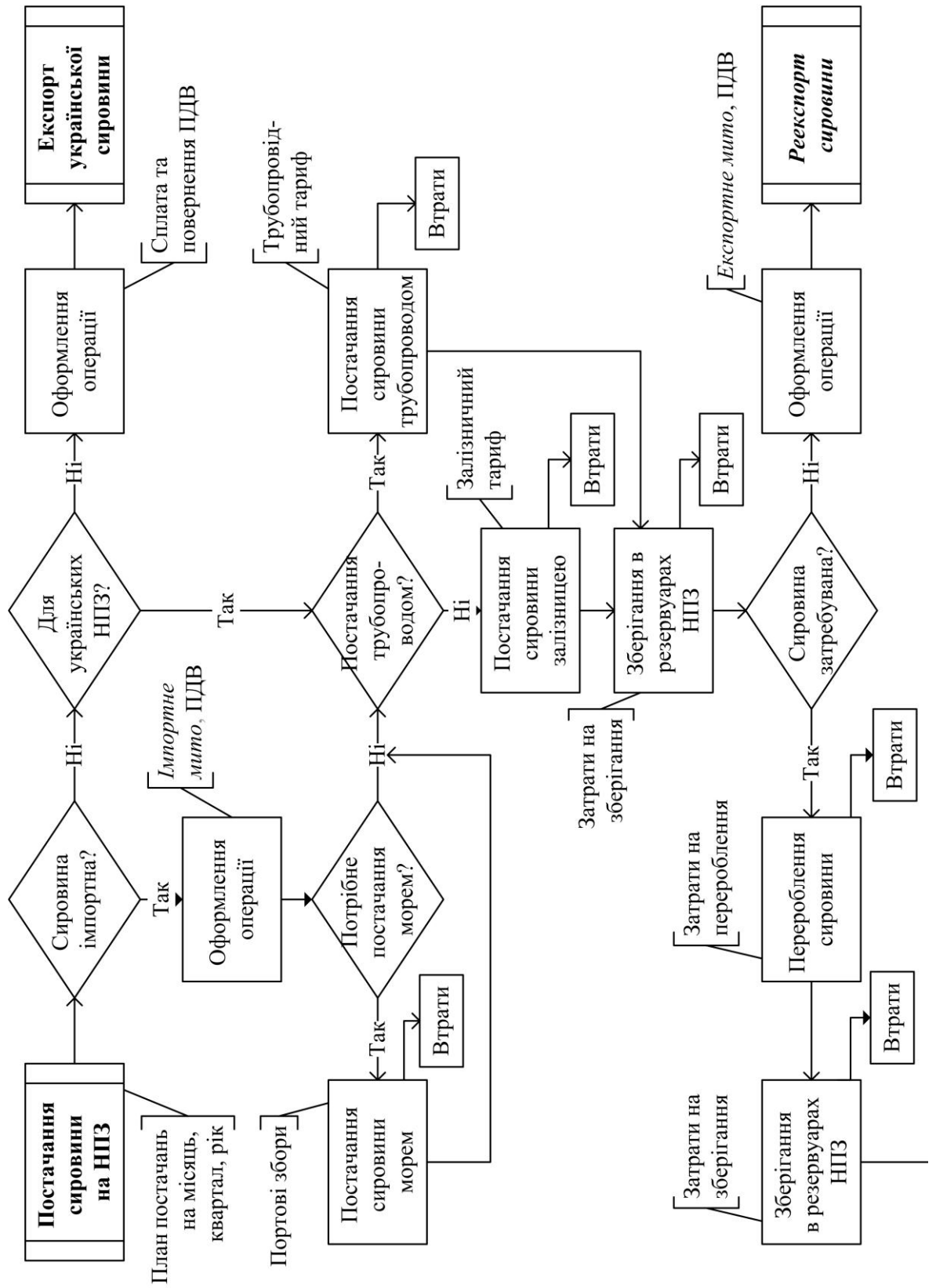
Для планування й прогнозування державної політики розвитку ринку нафтопродуктів розроблено його спрощену модель (рис. 1). При цьому облік інформації здійснюють за біржовим механізмом, коли змінення стану системи фіксується в момент надходження первинної інформації про це змінення.

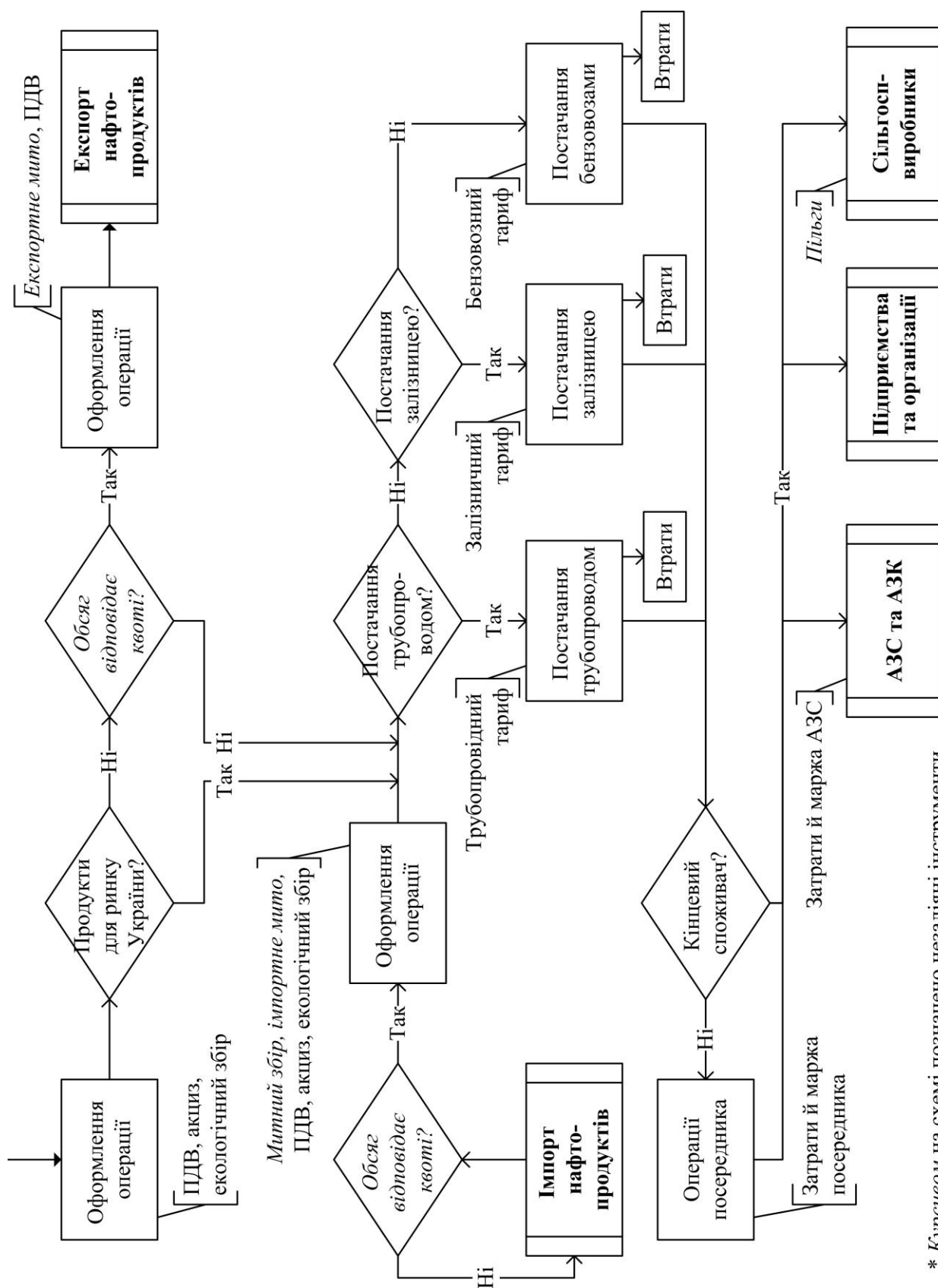
Принциповою відмінністю цього підходу від інших використовуваних в Україні є те, що в цьому випадку інформація, навіть з урахуванням операційних витрат на її оброблення, надходить споживачеві майже в реальному часі.

Такий підхід щодо розв’язання задач в системі підтримки прийняття рішень дозволяє звести інформацію до єдиного часового базису, а стислий опис характеристик ринку – організувати віддалений доступ до інформації у реальному часі. Інтегрування державних систем збирання інформації про ринок нафтопродуктів, оперативну й надійну взаємодію всіх рівнів державного управління можна, зокрема, забезпечити у рамках інформаційно-аналітичної системи реального часу RealПЕК.

Прямим наслідком відсутності в Україні системи державної політики розвитку паливно-енергетичних ринків є численні кризи, які дестабілізують економіку в цілому і не дозволяють повернути її на сталий шлях розвитку. При цьому через недосконалість системи моніторингу та, як наслідок, невірної оцінки ситуації на ринках, для виходу з кризи добираються механізми та інструменти, не адекватні необхідним заходам впливу.

Щоб уникнути небажаних наслідків недосконалої політики, розроблено систему формування та реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, яку можна подати у вигляді двох взаємозалежних і взаємопов’язаних підсистем: підсистеми превентивної політики, коли, аналізуючи і прогнозуючи розвиток ситуації, держава заздалегідь планує і здійснює заходи, що не дозволяють проблемі стати загальною; підсистеми реактивної політики, коли держава починає активні дії лише після набуття проблемою загального характеру; а також п’яти рівнів планування дій (бездіяльності): ситуаційного моделювання розвитку ринку нафтопродуктів; довгострокового прогнозування попиту та структури споживання; середньострокового прогнозування попиту (цін); оперативного прогнозування попиту (цін); спостереження за показниками стабільності (рис. 2).

* Курсивом на схемі позначено незаявлені інструменти

Рис. 1. Спрощена модель ринку нафтопродуктів України

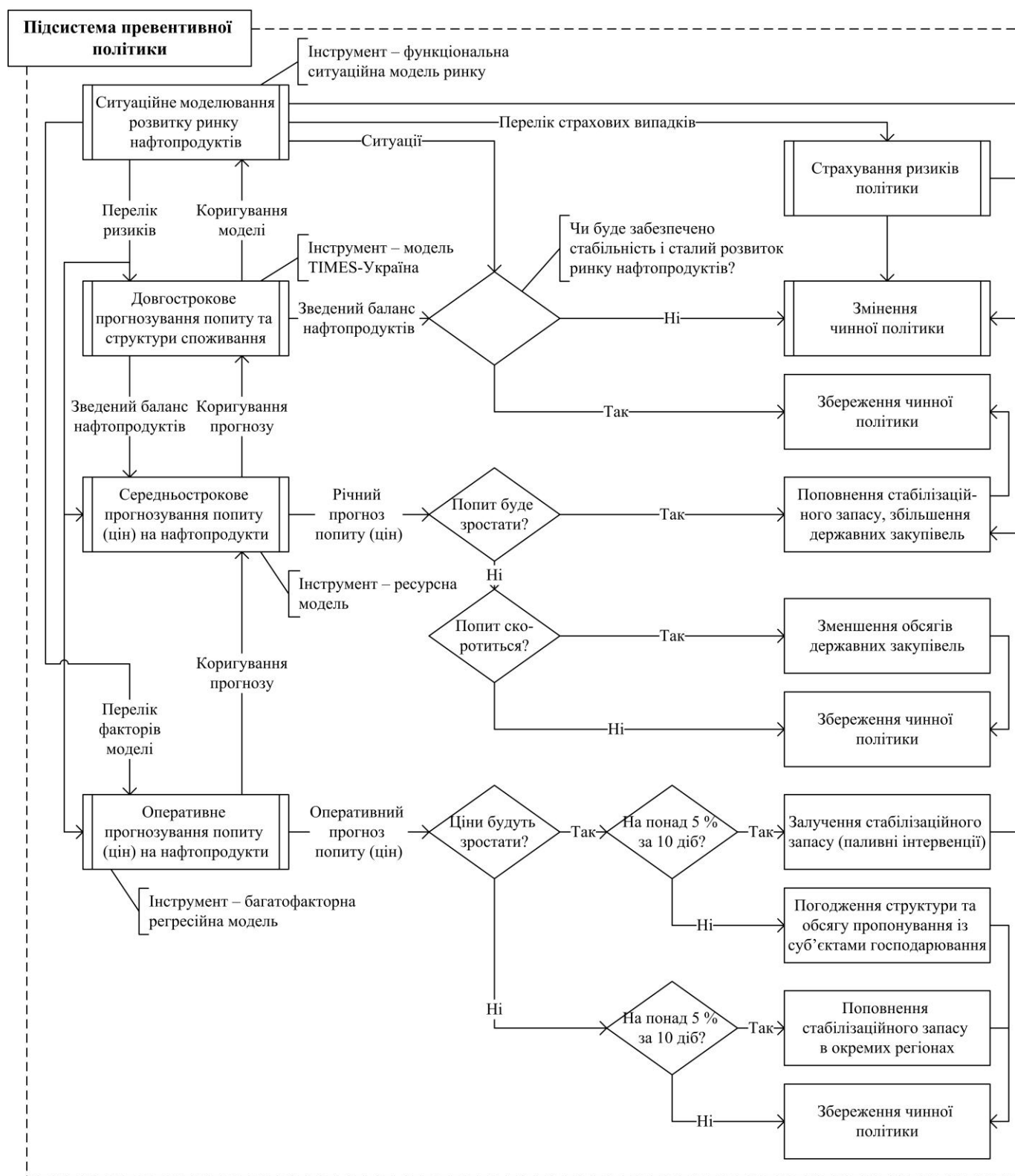
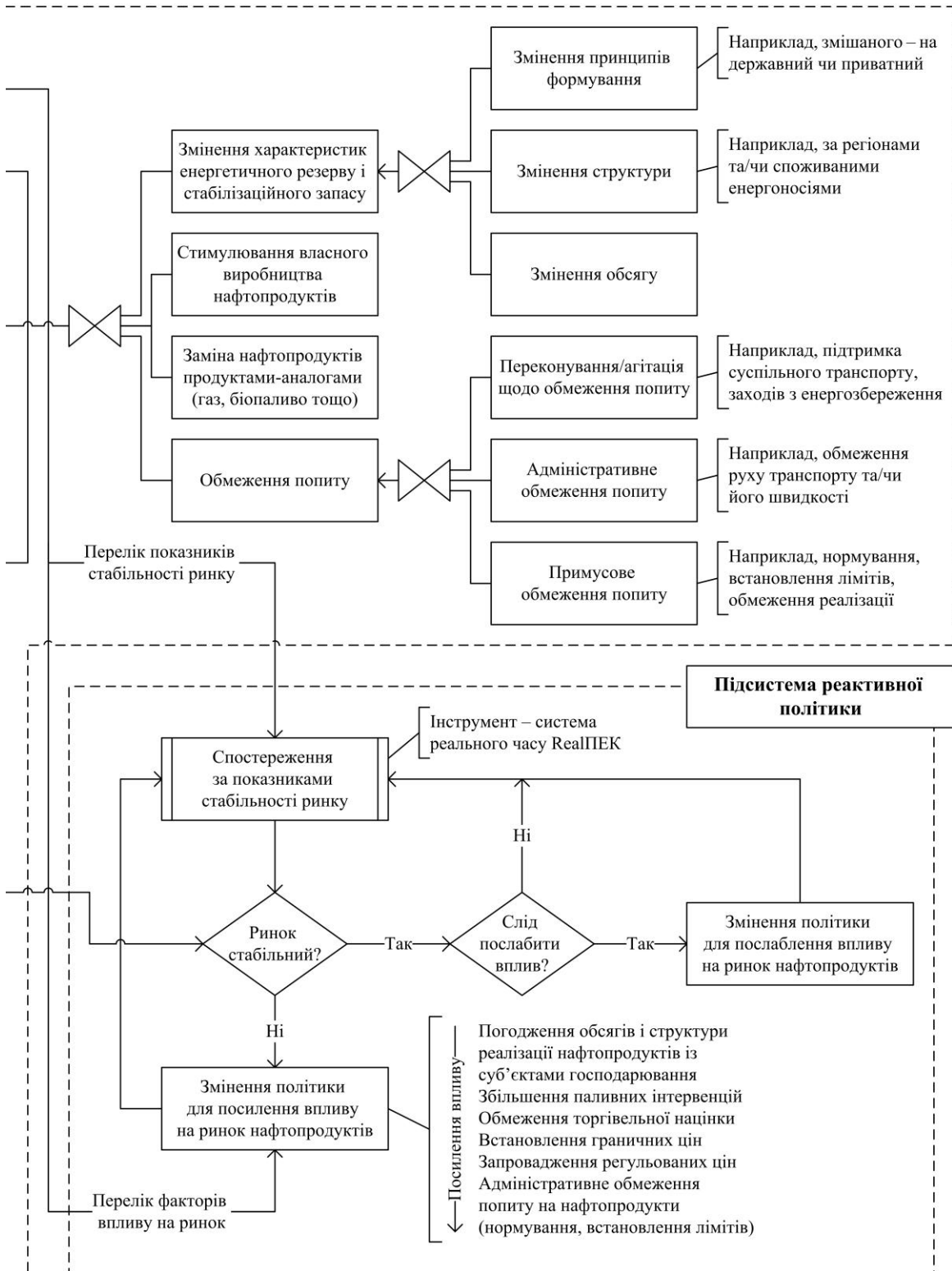

Рис. 2. Система формування та реалізації державної політики розвитку

Для кожного з рівнів планування автором запропоновано свій інструмент, ефективність застосування якого доведена ринковою практикою. Ними є:

– функціональна ситуаційна модель ринку нафтопродуктів, що дозволяє з достатньою точністю оцінювати вплив різних чинників й визначати напрями розвитку ринку в коротко- й середньостроковій перспективі;

ринку нафтопродуктів в Україні

– модель TIMES-Україна, що дозволяє формувати прогнози й досліджувати звітні енергетичні баланси, розраховувати сценарії розвитку ринку, виявляти можливі загрози в забезпеченні паливом і визначати заходи для їхнього попередження;

– ресурсна модель Науково-технічного центру “Псіхея”, що описує поведінку економіки в загальному вигляді і може бути використана для прогнозування розвит-

ку ринку нафтопродуктів на період, протягом якого об'єкт якісно змінюється або коли кількісні зміни в ньому переважають над якісними;

– багатофакторна регресійна модель Науково-технічного центру “Псіхея”, яку рекомендовано, коли зміни на ринку нафтопродуктів є лише кількісними, спричиненими насамперед суб'єктивними чинниками, і яку можна коригувати залежно від сформованого переліку ризиків, що визначаються зовнішніми та внутрішніми чинниками.

Доведено, що створення стратегічного запасу нафти й нафтопродуктів є недоцільним з огляду на його велику вартість, тривалість формування і нездатність гарантувати нормальне функціонування усіх галузей економіки, а не лише транспорту.

Розроблено механізм створення гнучкого стратегічного енергетичного резерву, в основу якого покладено: відповідність його структури структурі енергоспоживання; об'єднання запасів різних видів палива та енергії; визначення структури енергоспоживання на місцях, виходячи з економічної та екологічної доцільності; можливість кожного споживача в різний час використовувати різні джерела енергії; створення запасів палива та енергії в кожному регіоні зі збереженням функцій держави з управління ними в особливий період, урахуванням структури енергоспоживання й різного часу сезонних навантажень.

Гнучкий стратегічний енергетичний резерв створюють одночасно з формуванням стабілізаційного запасу нафтопродуктів, призначеного для стримування зростання цін під час різкого збільшення попиту (зокрема ажіотажного) та/чи виникнення дефіциту на внутрішньому ринку. Його створюють за змішаною державно-приватною моделлю, для чого утворюють орган управління; залучають до формування запасу учасників ринку нафтопродуктів; відокремлюють стабілізаційний запас нафтопродуктів від державних запасів особливого періоду, запасів державного резерву та інших цільових запасів країни; формують інфраструктуру запасу з урахуванням потреб регіонів, а також наявного на їх території резервуарного парку; створюють систему оприлюднення інформації про формування, зберігання, розблокування (використання), оновлення запасу.

Стабілізаційний запас нафтопродуктів розраховують на 20-денне споживання за звичайного рівня попиту (300 тис. т). Структура запасу повинна відповідати структурі споживання нафтопродуктів (65 % бензину і 35 % дизельного палива), а саме 200 тис. т бензину марки А-95 і 100 тис. т дизельного палива (у квітні-жовтні – марки З; у листопаді-березні – марки Л). Вибір марки бензину А-95 обумовлений найбільшими обсягами його споживання в Україні й визначальним впливом на внутрішню ціноутворення.

Стабілізаційний запас розподіляють у такий спосіб: у західному регіоні (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Хмельницька, Чернівецька) – 26 % загального запасу, у тому числі в Львівській області – 7 %; у північному регіоні (Житомирська, Київська, Сумська, Чернігівська) – 22 %, у тому числі в Київській області – 17 %; у центральному регіоні (Вінницька, Дніпропетровська, Кіровоградська, Полтавська, Черкаська) – 19 %, у тому числі в Дніпропетровській області – 8 %; у східному регіоні (Донецька, Луганська, Харківська) і Запорізькій області – 16 %; у південному регіоні (Одеська, Миколаївська, Херсонська) – 12 %; в Автономній Республіці Крим – 5 % загального запасу.

Рішення про використання запасу кожного з видів нафтопродуктів приймають для кожного регіону окремо в разі зростання роздрібних цін на відповідний ресурс на 5 % і більше протягом десяти діб. Закупівлю бензину й дизельного палива для стабілізаційного запасу здійснюють у періоди прогнозованого зниження цін на нафту з урахуванням часового лагу в 2...3 тижні. Оновлення запасу виконують щорічно в періоди прогнозованого зростання цін на нафтопродукти, але не більше, ніж на 25 %. При цьому прогнозування цінової динаміки здійснюють з використанням теоретичних моделей, які спираються на гіпотези про економічні процеси, що відбуваються на ринку нафтопродуктів.

У *п'ятому розділі* – “Реалізація державної політики розвитку ринку нафтопродуктів” надано конкретні рекомендації органам державної влади щодо створення умов сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України.

Нафтопродукти стабілізаційного резерву рекомендовано реалізувати через державну мережу автозаправних станцій. При цьому її формування здійснюють шляхом придбання вже функціонуючих станцій (починаючи зі 100 АЗС) і 5...6 нафтобаз, що забезпечуватимуть їхню діяльність. Водночас доцільним є придбання з подальшою реконструкцією насамперед тих комплексів, що залишилися з радянських часів; поглинання окремих автозаправних станцій, власникам яких після згорання джоберських схем продажу нафтопродуктів бракуватиме місця на паливному ринку; збільшення кількості паливнороздатних колонок і встановлення газових модулів на придбаних станціях; відкриття автоматичних комплексів при торгівельних центрах і гіпермаркетах.

Удосконалено методику визначення територіальних меж ринку нафтопродуктів, що є обов'язковою складовою визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ньому, шляхом аналізу географічного розташування автозаправних станцій, концентрація яких є відображенням концентрації споживачів, їхніх уподобань, обсягів споживання, транспортних маршрутів на основі об'єктивних, зрозумілих і змістовних критеріїв, що дозволяють виключити вплив суб'єктивних чинників на результати оцінювання.

Удосконалено підходи до формування й реалізації державної політики у сфері державних закупівель шляхом змінення її пріоритетів зі створення конкурентного середовища й запобігання проявам корупції на задоволення потреб держави; здійснення закупівель тільки за ринковими цінами з оптимізацією затрат за рахунок гуртової знижки; застосування принципів біржової торгівлі лише в разі закупівель взаємозамінних і стандартизованих товарів, робіт і послуг; визначення в системі державних закупівель сторони, зацікавленої в економії бюджетних коштів. Для визначення стартових цін закупівель нафтопродуктів за державні кошти рекомендовано регресійну модель, що дозволяє одержати коридор прогнозних цін моторного палива заданої марки за найбільш імовірного сценарію розвитку ринку.

У “Системі рекомендацій щодо підвищення дієвості державної політики” органам державної влади рекомендовано:

– чітко визначити основні завдання, повноваження та організацію діяльності Кабінету Міністрів; його відносини з іншими органами державної влади, насамперед Президентом і Верховною Радою України; закріпити за урядом, іншими централь-

ними органами виконавчої влади право делегувати іншим суб'єктам частину своїх повноважень; децентралізувати повноваження Кабінету Міністрів, передавши повноваження адміністративного характеру нижчим органам влади; установити необхідний обсяг установчих, кадрових і контрольних повноважень Кабінету Міністрів щодо інших органів виконавчої влади;

- відокремити функції вироблення політики й контролю її виконання від функції впровадження політики; визначити державну службу інститутом надання послуг населенню; здійснити інституалізацію аналізу політики;

- визначити й правовим чином закріпити цілі, пріоритети та основні напрями розвитку паливної галузі національної економіки, у тому числі визначити основні напрями вдосконалення державної політики на ринку нафтопродуктів;

- розробити систему стратегічного планування сталого розвитку ринку нафтопродуктів України на основі його математичної моделі для забезпечення належної підтримки прийняття рішень за умов невизначеності сценаріїв розвитку паливної галузі, зумовленої ускладненням геополітичних процесів, можливого широкого впровадження принципово нових джерел, способів і шляхів використання енергоресурсів;

- утворити консультативний орган при Кабінеті Міністрів України, функціями якого мають стати: інформування Кабінету Міністрів про стан і тенденції розвитку вітчизняного та світового ринків нафти і нафтопродуктів, потенційні та реальні загрози енергетичній безпеці України; внесення пропозицій Кабінетові Міністрів України щодо напрямів і механізмів реалізації державної політики у сфері регулювання ринку нафти і нафтопродуктів; налагодження діалогу та координування взаємодії між органами влади, підприємствами видобувної, переробної і нафтохімічної галузей, підприємствами нафтопродуктозабезпечення, споживачами, іншими учасниками ринку та громадськістю;

- розробити й затвердити Стратегію реконструкції й модернізації нафтопереробної галузі та впровадження в Україні екологічних норм Євро;

- розробити постійно діючу систему підтримки прийняття державно-політичних рішень, підсистемою якої має стати система оперативного моніторингу й планування розвитку ринку, яка дозволить усунути дублювання функцій органів державної влади, систематично уточнювати програми й плани робіт;

- підібрати інструменти політики, здатні ефективно впливати та узгоджувати інтереси учасників ринку нафтопродуктів, стимулюючи розвиток ринкових процесів у бажаному для суспільства напрямі; встановити єдині, зрозумілі, прозорі, стабільні правила діяльності учасників ринку; забезпечити мотивовану участь власників нафто- й газопереробних підприємств у їх модернізації;

- гарантувати збереження екологічної рівноваги, зокрема шляхом зменшення техногенного навантаження на довкілля у процесі видобутку, транспортування, розподілу, перероблення нафти; транспортування, зберігання, реалізації й використання нафтопродуктів; приведення у відповідність вимог до палива і норм граничних викидів шкідливих речовин з відпрацьованими газами автомобілів; встановлення до 2016 р. гармонізованих з європейськими норм безпеки моторного палива; заміщення до 2030 р. 15 % споживаних нафтопродуктів скрапленим газом; підтримання сталого розвитку біопаливної галузі;

– посилити систему технічного нагляду й контролю дотримання інвестиційних та інших зобов'язань власниками підприємств, інвесторами й ліцензіатами; відновити державну систему контролю якості нафтопродуктів на всіх етапах від їхнього виробництва до реалізації споживачеві; посилити контроль над виробництвом і реалізацією сумішевих нафтопродуктів та рідкого біологічного палива, а також податковою дисципліною у процесі виробництва нафтопродуктів;

– покращити конкурентне середовище, підтримувати добросовісну конкуренцію, запобігати проявам монополізму на ринку нафтопродуктів, для чого координувати дії державних інституцій та учасників ринку нафти й нафтопродуктів; удосконалювати принципи ефективного захисту економічної конкуренції;

– сприяти зменшенню асиметричності інформації щодо учасників ринку, цін, якості нафтопродуктів тощо, знання про які необхідні для прийняття дієвих рішень;

– гарантувати енергетичну безпеку, запобігаючи виникненню дисбалансу між попитом і пропонуванням на внутрішньому ринку нафтопродуктів; скорочуючи обсяги споживання нафтопродуктів; сприяючи максимальному й неперервному завантаженню нафто- й газопереробних потужностей завдяки диверсифікації джерел постачання нафти; відмовившись від послуг посередників у постачанні й торгівлі нафтою; зменшуючи ризики політичного тиску в енергетичній сфері та ефективно використовуючи міжнародні інституції за його наявності.

Кожну з наведених рекомендацій розкрито й конкретизовано відповідно до вимог SMART.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні вирішено актуальну наукову проблему, що полягала у відсутності комплексного підходу до розкриття і встановлення в науці державного управління концептуальних засад формування і реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні.

Уперше у вітчизняній державно-управлінській науці обґрунтовані механізми державної політики, що сприятимуть забезпеченню сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усуненню негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України.

На основі виконаного дослідження сформульовано такі висновки й пропозиції.

1. Визначено та охарактеризовано державну політику розвитку ринку нафтопродуктів, сформульовано її основні проблеми, мету й цілі, зміст дій, надано характеристику учасників політики, її продуктів і наслідків.

Державну політику розвитку ринку нафтопродуктів визначено як курс дій органів державної влади з метою впливу на національну економіку для забезпечення сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування й захисту національних інтересів України. Установлено, що ця політика охоплює сферу життєдіяльності, пов'язану з переробленням, транспортуванням, зберіганням і використанням моторного бензину, дизельного палива та їхніх замінників, що здійснюється в усіх галузях економіки.

Сформульовано розуміння ринку нафтопродуктів в Україні як складної соціальної системи, що характеризується наявністю великої кількості підсистем, кожна з

яких може розглядатися як самостійна система і результат взаємодії яких обумовлює дієвість державної політики; залежністю ефективності системи вищого рівня не лише від належного виконання функцій системами нижчого рівня, але й від узгодження цілей з іншими системами; залежністю працездатності системи управління, її структури, функцій і повноважень від адекватності відображення в управлінських впливах процесів, що відбуваються в об'єкті управління; відсутністю в більшості випадків об'єктивних критеріїв оцінювання поточного й досягнення цільового стану об'єкта управління; схильністю виробників політики до оцінювання проблемних ситуацій, що виникають у системі, не на основі фактів, а в рамках обраної ними моделі управління; схильністю системи та її складових до випадкових, неконтрольованих впливів; яскраво вираженим не детермінованим характером системи управління внаслідок складності її зв'язків.

2. Державну політику розвитку нафтопродуктів охарактеризовано як процес, низку цілеспрямованих споріднених рішень, ініційованих і вироблених протягом значного відрізка часу згідно з державними процедурами, у сферах державного впливу та в державних інституціях. Визначено, що на процес державної політики розвитку ринку нафтопродуктів найбільше впливають такі показники її середовища: забезпеченість власною нафтою й газовим конденсатом, наявність та інтенсивність розроблення покладів яких визначають частку споживаних в Україні нафтопродуктів вітчизняного виробництва; демографічні особливості, що впливають на рівень споживання, а саме кількість і динаміка населення, забезпеченість транспортними засобами, особливості розвитку регіонів; забезпеченість економіки нафтопереробними потужностями, системами постачання нафти, транспортними засобами, автозаправними станціями й відповідною інфраструктурою.

Класифіковано ресурси для формування і реалізації державної політики, наявність, застосування, поєднання, заміна яких відчутно впливають на процес, результати та наслідки політики (правовий, фінансовий, майновий, людський, інформаційний, організаційний, ресурс часу, довіри, примусу, більшості).

Удосконалено підходи до формування й реалізації державної політики (інституційний, проблемно-орієнтований, програмно-цільовий) шляхом пріоритетного застосування принципів системності й комплексності у визначенні мети, цілей, напрямів та орієнтирів державної політики розвитку ринку нафтопродуктів.

3. Проаналізовано становлення державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, порівняно її з чинними політиками інших країн, охарактеризовано дії/бездіяльність органів влади щодо існуючих груп спеціальних інтересів.

Виокремлено чотири основні періоди державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: радянський, коли управління паливною галуззю здійснювалося на плановій основі, а всі видобувні, переробні, логістичні й збутові потужності перебували у власності держави; пострадянський, який характеризувався початком приватизаційних процесів, занепадом нафтовидобувної й нафтопереробної промисловості України та невизначеністю державної політики щодо ринку нафтопродуктів; докризовий, під час якого на ринку нафтопродуктів утворилися й почали домінувати вертикально інтегровані компанії, а на ринку нафтопродуктів було сформовано єдині "правила гри"; сучасний, який характеризується концентруванням фінансових по-

токів і втратою державою розуміння ринку нафтопродуктів як цілісного об'єкта управління.

Сформульовано підходи до застосування інструментів політики, згідно з якими ринковий механізм визначено основним регулятором соціально-економічних процесів, тоді як держава створює умови для сталого розвитку ринку, усуває негативні наслідки його функціонування й захищає національні інтереси.

4. Розроблено модель ринку нафтопродуктів в Україні, яка описує його стан і функціонування, встановлює взаємозв'язки між виробництвом, імпортом, експортом і споживанням нафтопродуктів і макроекономічними показниками, дозволяє створити інформаційну базу для контролю та аналізу поточного стану ринку, планування й прогнозування його подальшого розвитку.

Доведено, що прямим наслідком відсутності в Україні системи державної політики розвитку паливно-енергетичних ринків є численні кризи, які дестабілізують економіку в цілому і не дозволяють повернути її на сталий шлях розвитку. При цьому через відсутність моделей ринків, недосконалість підсистеми інформаційного забезпечення та, як наслідок, невірної оцінки ситуації, для виходу з кризи добираються механізми та інструменти, не адекватні необхідним заходам впливу.

5. Розроблено механізм моніторингу продуктів і наслідків державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, що реалізується із застосуванням інтегрованої інформаційно-аналітичної системи реального часу RealПЕК, яка здатна забезпечити інтегрування державних систем збирання інформації про ринок нафтопродуктів, взаємодію всіх рівнів державного управління.

6. Розроблено систему формування та реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні, яка, завдяки застосуванню ресурсної й багатофакторної регресійної прогнозних моделей, а також механізмів зменшення ризиків політики, дозволить змінити підхід до реалізації державної політики із реактивного на превентивний.

Систему подано у вигляді двох взаємозалежних і взаємопов'язаних підсистем: підсистеми превентивної політики, коли, аналізуючи і прогнозуючи розвиток ситуації, держава заздалегідь планує і здійснює заходи, що не дозволяють проблемі стати загальною; підсистеми реактивної політики, коли держава починає активні дії лише після набуття проблемою загального характеру; а також п'яти рівнів планування дій (бездіяльності): ситуаційного моделювання розвитку ринку нафтопродуктів; довгострокового прогнозування попиту та структури споживання; середньострокового прогнозування попиту (цін); оперативного прогнозування попиту (цін); спостереження за показниками стабільності. Для кожного з рівнів планування визначено свій інструмент, ефективність застосування якого доведена ринковою практикою.

7. Розроблено механізм створення гнучкого стратегічного енергетичного резерву, в основу якого покладено: відповідність його структури структурі енергоспоживання; об'єднання запасів різних видів палива та енергії; визначення структури енергоспоживання на місцях, виходячи з економічної та екологічної доцільності; можливість кожного споживача в різний час використовувати різні джерела енергії; створення запасів палива та енергії в кожному регіоні зі збереженням функцій дер-

жави з управління ними в особливий період, урахуванням структури енергоспоживання й різного часу сезонних навантажень.

Доведено, що створення стратегічного запасу нафти й нафтопродуктів є недоцільним з огляду на його велику вартість, тривалість формування і нездатність гарантувати нормальне функціонування усіх галузей економіки, а не лише транспорту.

8. Удосконалено механізм створення стабілізаційного запасу нафтопродуктів, в основу якого покладено: формування за змішаною державно-приватною моделлю в розрахунку на 20-денне споживання за звичайного рівня попиту за структурою, що відповідає структурі споживання нафтопродуктів із розподілом за регіонами у визначений спосіб; прийняття рішення про використання запасу кожного з видів нафтопродуктів для кожного регіону окремо в разі зростання роздрібних цін на відповідний ресурс на 5 % і більше протягом 10 діб.

9. Надано рекомендації органам державної влади щодо створення умов сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України, розкриті й конкретизовані відповідно до вимог SMART.

Визначено, що державне управління галуззю має будуватися на спільному для суб'єктів господарювання й державного управління правовому полі; політичному та економічному взаєморозумінні; формуванні відкритого суспільства й здорових ринкових відносин; пріоритетному вирішенні соціальних завдань.

Удосконалено методику визначення територіальних меж ринку нафтопродуктів, що є обов'язковою складовою визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ньому, шляхом аналізу географічного розташування автозаправних станцій, концентрація яких є відображенням концентрації споживачів, їхніх уподобань, обсягів споживання, транспортних маршрутів на основі зрозумілих і змістовних критеріїв, що дозволяють виключити вплив суб'єктивних чинників на результати оцінювання.

10. Удосконалено підходи до формування й реалізації державної політики у сфері державних закупівель шляхом змінення її пріоритетів зі створення конкурентного середовища й запобігання проявам корупції на задоволення потреб держави в товарах, роботах і послугах; здійснення закупівель тільки за ринковими цінами з оптимізацією затрат за рахунок гуртової знижки; застосування принципів біржової торгівлі лише в разі закупівель взаємозамінних і стандартизованих товарів, робіт і послуг; визначення в системі закупівель сторони, зацікавленої в економії бюджетних коштів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: формування та реалізація : монографія / Г. Л. Рябцев. – К. : НАДУ, 2011. – 418 с.

2. Рябцев Г. Л. Нефтепродукты в Украине: настоящее и будущее : монография / Г. Л. Рябцев, С. В. Сапегин, В. Э. Лир. – К. : Санспарель, 2008. – 280 с. – Авторські с. 9-22, 25-52, 122-222, 241-264.

Статті в наукових фахових виданнях з державного управління

3. Рябцев Г. Л. Ринок нафтопродуктів: основні інструменти реалізації державної регуляторної політики / Г. Л. Рябцев, С. В. Сапегін, В. В. Тертичка // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. – Х. : ХРІДУ, 2006. – № 3 (30). – С. 342-351. – Авторські с. 344-348.
4. Рябцев Г. Л. Тенденції українського ринку праці в період економічної кризи (на прикладі паливної галузі) [Електронний ресурс] / Г. Л. Рябцев // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – № 2. – Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2009_2/doc_pdf/Ryabtsev.pdf. – Назва з екрана.
5. Рябцев Г. Л. Інформаційне маніпулювання як інструмент регулювання ринку нафтопродуктів в Україні / Г. Л. Рябцев // Держава та економіка: розподіл функцій та особливості сучасної взаємодії : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – Т. X. – Вип. 135. – С. 360-368. – (Сер. “Державне управління”).
6. Рябцев Г. Л. Еволюція світових цін на нафту та її значення для України / Г. Л. Рябцев // Зб. наук. пр. Нац. академії держ. упр. при Президентові України / за заг. ред. В. П. Приходька. – К. : НАДУ, 2009. – Вип. 4. – С. 75-84.
7. Рябцев Г. Л. Причини і наслідки кризи на світовому ринку нафти та їх значення для України / Г. Л. Рябцев // Вісн. НАДУ. – 2009. – № 4. – С.80-87.
8. Рябцев Г. Л. Інформація як інструмент маніпулювання нафтовим ринком в Україні і світі: нові загрози й шляхи протидії / Г. Л. Рябцев // Організованість як ефективність державного управління : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – Т. XI. – Вип. 168. – С. 136-145. – (Сер. “Державне управління”).
9. Рябцев Г. Л. Як забезпечити енергетичну безпеку України без стратегічного нафтового резерву / Г. Л. Рябцев // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 4 (17). – С. 95-99.
10. Рябцев Г. Л. Визначення державної політики щодо ринку нафтопродуктів / Г. Л. Рябцев // Сучасні проблеми державного регулювання соціально-економічного розвитку України : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2010. – Т. XI. – Вип. 168, ч. 2. – С. 136-145. – (Сер. “Державне управління”).
11. Рябцев Г. Л. Цілі державної політики щодо ринку нафтопродуктів / Г. Л. Рябцев // Механізми державного антикризового управління : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – Т. XII. – Вип. 206. – С. 160-167. – (Сер. “Державне управління”).
12. Рябцев Г. Л. Виробники державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні [Електронний ресурс] / Г. Л. Рябцев // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. – № 8. – Режим доступу до журн. : <http://www.dy.nauka.com.ua>. – Назва з екрана.
13. Рябцев Г. Л. Групи спеціальних інтересів – учасники державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні [Електронний ресурс] / Г. Л. Рябцев // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2011. – № 11. – Режим доступу до журн. : <http://www.dy.nauka.com.ua>. – Назва з екрана.

14. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: розв'язання проблеми неповної конкуренції / Г. Л. Рябцев // Вісн. НАДУ. – 2012. – № 2. – С. 131-138.

15. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: аналіз проблем / Г. Л. Рябцев // Державне управління та місцеве самоврядування : зб. наук. пр. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 2 (13). – С. 78-85.

16. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринку нафтопродуктів в Україні: проблема формування та використання запасів нафти і нафтопродуктів / Г. Л. Рябцев // Актуальні проблеми державного управління. – 2012. – № 2 (50). – С. 135-138.

17. Рябцев Г. Л. Проблеми державної політики розвитку ринку нафтопродуктів: асиметричність інформації / Г. Л. Рябцев // Логістичні підходи в системі державного управління : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – Вип. 228. – С. 78-85. – (Сер. “Державне управління”).

18. Рябцев Г. Л. Система формування та реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні [Електронний ресурс] / Г. Л. Рябцев // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2012. – № 11. – Режим доступу до журн. : <http://www.dy.nauka.com.ua>. – Назва з екрана.

19. Рябцев Г. Л. Відновлення ресурсу довіри під час реформування державної політики в Україні / Г. Л. Рябцев // Економіка та держава. – 2012. – № 11. – С. 107-110.

20. Рябцев Г. Л. Інструменти державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні / Г. Л. Рябцев // Сучасні проблеми та перспективи державного управління соціально-економічним розвитком : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – Вип. 235, ч. 1. – С. 174-186. – (Сер. “Державне управління”).

21. Рябцев Г. Л. Політичні рішення: сутність і класифікація / Г. Л. Рябцев // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М. М. Іжа]. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2012. – Вип. 3 (51). – С. 24-27.

22. Рябцев Г. Л. Проблеми державної політики розвитку ринку нафтопродуктів: забезпечення належної якості моторного палива / Г. Л. Рябцев // Формування єврологістичних систем в державному управлінні : зб. наук. пр. Донецького держ. ун-ту управління. – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – Т. XIII. – Вип. 243. – С. 114-121. – (Сер. “Державне управління”).

23. Рябцев Г. Л. Удосконалення нормативно-правового та аналітичного забезпечення реформування державної політики в Україні / Г. Л. Рябцев // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 22. – С. 93-97.

24. Рябцев Г. Л. Державна політика розвитку ринків нафти і нафтопродуктів в Україні: проблема технічного регулювання / Г. Л. Рябцев // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 1. – С. 111-114.

25. Рябцев Г. Л. Регіональні аспекти державної політики розвитку паливно-енергетичного комплексу України / Г. Л. Рябцев // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 2. – С. 130-133.

26. Рябцев Г. Л. Прогнозування на ринку нафтопродуктів як шлях формування дієвої державної політики його розвитку / Г. Л. Рябцев // Інвестиції: практика та досвід. – 2013. – № 3. – С. 96-101.

Стаття в іноземному виданні

27. Рябцев Г. Л. Энергетическая стратегия Украины и стратегическое планирование / Г. Л. Рябцев // Экономист. – 2012. – № 12. – С. 68-76.

Матеріали наукових конференцій, тези доповідей

28. Рябцев Г. Л. Державна політика на ринку нафтопродуктів: питання доцільності формульного ціноутворення / Г. Л. Рябцев, С. В. Сапегін // Новітні тенденції розвитку демократичного врядування: світовий та український досвід : матеріали наук.-практич. конф. за міжнар. участю (Київ, 30 трав. 2008 р.) : у 3 т. / за заг. ред. О. Ю. Оболенського, С. В. Сьоміна. – К. : НАДУ, 2008. – Т. 1. – С. 199-201. – Авторські с. 200-201.

29. Рябцев Г. Л. Енергетична політика в Україні: централізована чи регіональна? / Г. Л. Рябцев, С. В. Сапегін // Децентралізація державного управління та розвиток місцевого самоврядування в контексті європейської практики : матеріали наук.-практич. конф. (Луцьк, 2-3 жов. 2008 р.) / відп. ред. В. Я. Малиновський. – Луцьк : СПД Галяк Ж. В., 2008. – С. 117-119. – Авторські с. 118-119.

30. Рябцев Г. Л. Державне регулювання на ринку нафтопродуктів: екологічний аспект / Г. Л. Рябцев // XII Міжнар. наук.-практич. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених “Екологія. Людина. Суспільство”: зб. тез доп. (Київ, 12-15 трав. 2009 р.) / за ред. Д. Е. Бенатова. – К. : НТУУ “КПІ”, 2009.

31. Рябцев Г. Л. Сучасна економіка: моральний вимір / Г. Л. Рябцев // Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації : зб. тез доп. Третьої всеукр. наук.-практич. конф. (Полтава, 15 трав. 2009 р.). – Полтава : Скайтек, 2009. – С. 56-60.

32. Рябцев Г. Л. Державна політика на ринку нафтопродуктів України: шляхи вдосконалення управлінських технологій / Г. Л. Рябцев // Розвиток публічного адміністрування на засадах менеджменту: європейський контекст : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практич. конф. (Дніпропетровськ, 15-16 трав. 2009 р.) / за заг. ред. С. М. Серьогіна. – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2009. – С. 276-277.

33. Рябцев Г. Л. Кризисное управление на топливном рынке Украины: сокращение издержек или увеличение маржи / Г. Л. Рябцев // Государственное управление в XXI веке: традиции и инновации : в 2-х ч. / отв. ред. И. Н. Мысляева. – М. : МАКС Пресс, 2009. – Ч. 1. – С. 566-573.

34. Рябцев Г. Л. Прогноз як інструмент непрямого державного регулювання (на прикладі ринку нафти й нафтопродуктів) / Г. Л. Рябцев // Демократичне врядування: наука, освіта, практика : матеріали наук.-практич. конф. за міжнар. участю (Київ, 29 трав. 2009 р.) : у 4 т. / за заг. ред. В. П. Приходька, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2009. – Т. 2. – С. 261-265.

35. Рябцев Г. Л. Конкурентна політика держави: визначення територіальних меж регіональних ринків нафтопродуктів / С. В. Сапегін, Г. Л. Рябцев // Підсумкова наук.-практич. конф. за міжнар. участю “Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації” : зб. тез доп. (30 жовт. 2009 р.). – Одеса : ОРІДУ, 2009. – С. 78-80. – Авторські с. 79-80.

36. Сапегин С. В. Опыт внедрения информационно-аналитической системы RealTЭК в органах государственного управления Украины / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Государственное регулирование экономики и повышение эффективности деятельности субъектов хозяйствования : шестая Междунар. науч.-практич. конф. (Минск, 22-23 апр. 2010 г.) : сб. науч. ст. : в 2-х ч. – Мн. : Акад. упр. при Президенте Респ. Беларусь, 2010. – Т. 1. – С. 251-253. – Авторские с. 252-253.

37. Рябцев Г. Л. Відсутність інвестицій в паливно-енергетичний комплекс України як наслідок несприятливого бізнес-середовища / Г. Л. Рябцев // Україна в умовах глобальної конкуренції: стратегія випереджаючого розвитку : матеріали Всеукр. наук.-практич. конф. (Донецьк, 22-24 квіт. 2010 р.). – Донецьк : ДРУК-ІНФО, 2010. – С. 444-446.

38. Рябцев Г. Л. Державна політика щодо поводження з відходами підприємств гуртової та роздрібною торгівлі нафтопродуктами / Г. Л. Рябцев // XIII Міжнар. наук.-практич. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених “Екологія. Людина. Суспільство” : зб. тез доп. (Київ, 19-23 трав. 2010 р.) / за ред. Д. Е. Бенатова. – К. : НТУУ “КПІ”, 2010. – С. 305-306.

39. Рябцев Г. Л. Державна політика на енергетичному ринку: централізоване управління чи реалізація регіональних енергетичних програм / Г. Л. Рябцев // Галузь науки “Державне управління” : історія, теорія, впровадження : матеріали наук.-практич. конф. за міжнар. участю (Київ, 28 трав. 2010 р.) : у 2-х т. / за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, С. В. Загороднюка. – К. : НАДУ, 2010. – Т. 2. – С. 360-362.

40. Рябцев Г. Л. Державне регулювання на ринку нафтопродуктів: проблема запровадження нових екологічних стандартів / Г. Л. Рябцев // XIV Міжнар. наук.-практич. конф. “Екологія. Людина. Суспільство” : зб. тез доп. (Київ, 2011) / за ред. Д. Е. Бенатова. – К. : НТУУ “КПІ”, 2011. – С. 334.

41. Рябцев Г. Л. Аналіз політики Міністерства енергетики та вугільної промисловості України щодо ринку нафтопродуктів: провали оновлення механізму функціонування / Г. Л. Рябцев // Інновації в державному управлінні: системна інтеграція освіти, науки, практики : зб. тез доп. наук.-практич. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2011 р.). – К. : НАДУ, 2011. – С. 122-128.

42. Рябцев Г. Л. Енергетична стратегія України: проблеми і напрями оновлення / Г. Л. Рябцев // Упровадження інноваційних підходів і технологій менеджменту до практики публічного управління : матеріали наук.-практич. конф. за міжнар. участю (Дніпропетровськ, 27-28 жов. 2011 р.). – Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2012. – С. 129-133.

43. Рябцев Г. Л. Корупція в органах влади: точка зору на проблему учасників ринку нафтопродуктів України / Г. Л. Рябцев // Проблеми ефективної реалізації антикорупційної політики в органах виконавчої влади та в органах місцевого самоврядування : матеріали міжнар. наук.-практич. конф. (Донецьк, 19-20 груд. 2011 р.). – Донецьк : ВІК, 2011. – С. 118-125.

44. Рябцев Г. Л. Основні загрози реалізації державної політики розвитку системи технічного регулювання в нафтогазовій галузі / Г. Л. Рябцев // Регіональний

розвиток – основа розбудови української держави: секція 2 “Ефективне державне управління: державотворення та регіональна влада” : матеріали наук.-практич. конф. (Донецьк, 4-5 квіт. 2012 р.). – Донецьк : ДонДУУ, 2012. – С. 270-276.

Тлумачний словник-довідник

45. Рябцев Г. Л. Терминология нефтяного рынка : толковый словарь-справочник / Г. Л. Рябцев, С. В. Сапегин, В. В. Осташевский. – К. : Санспарель, 2009. – 320 с. – (Библиотека профессионала). – Авторські с. 6-124, 173-236, 251-277.

Статті в інших виданнях

46. Сапегин С. В. Открытое письмо Премьер-министру Украины : [относительно обеспечения стабильного функционирования и развития рынка нефтепродуктов] / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2005. – № 6 (228). – С. 2-4. – Авторские с. 3-4.

47. Сапегин С. В. Интегрированная информационно-аналитическая система реального времени “ТЭК Украины” / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2005. – № 19 (241). – С. 4-6. – Авторские с. 4-5.

48. Рябцев Г. Л. Открытое письмо Премьер-министру Украины : [к вопросу об уменьшении энергетической зависимости Украины] / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2005. – № 25 (247). – С. 2-4.

49. Рябцев Г. Л. О проблемах решения комплексных задач информатизации на топливном рынке / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2006. – № 12 (286). – С. 11-13.

50. Рябцев Г. Л. Субъективное мнение об Энергетической стратегии Украины на период до 2030 года / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2006. – № 13. – С. 4-7.

51. Сапегін С. В. Методологічні засади побудови інтегрованої інформаційно-аналітичної системи реального часу для відображення роботи ПЕК України: підсистема “Ринок нафтопродуктів України” / С. В. Сапегін, Г. Л. Рябцев // Економічний проект ГУАМ “Придунайський енерготранспортний міст”: ініціативи України / РНБО України ; Нац. ін-т проблем міжнародної безпеки. – К. : НІПМБ, 2006. – С. 238-241. – Авторські с. 238-239.

52. Рябцев Г. Л. Хроника прикосновенного запаса / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2006. – № 43. – С. 6-9.

53. Рябцев Г. Л. Физическая география украинского бренда / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2006. – № 44. – С. 6-10.

54. Рябцев Г. Л. Нефтяные мифы новейшей истории. Миф первый: нефть заканчивается / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2006. – № 52. – С. 6-11.

55. Сапегин С. В. Стратегический энергетический резерв Украины / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2007. – № 18. – С. 6-10. – Авторские с. 9-10.

56. Сапегин С. В. Рынок нефтепродуктов Украины: проблемы европейской интеграции / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Східний вимір політики ЄС : матеріали круглого столу (Київ, 27 вер. 2007 р.) / Нац. ін-т проблем міжнар. безпеки. – К. : НІПМБ, 2008. – С. 113-120. – Авторські с. 117-120.

57. Рябцев Г. Л. Топливный рынок: механизмы саморегулирования в действии / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2008. – № 14. – С. 6-10.
58. Рябцев Г. Л. 12 фьючерсов на бочку нефти. Почему растут цены на “черное золото”? / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2008. – № 20. – С. 6-9.
59. Рябцев Г. Л. Какие прогнозы нужны нефтяному рынку? / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2008. – № 40. – С. 6-9.
60. Рябцев Г. Л. Украинская специфика мирового кризиса / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2008. – № 42. – С. 6-11.
61. Рябцев Г. Л. Давайте на время забудем о кризисе: о спросе и ценах на годы вперед / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2009. – № 4. – С. 6-10.
62. Рябцев Г. Л. Чому не надходять інвестиції в паливно-енергетичний комплекс України / Г. Л. Рябцев // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / НАН України, Інститут регіональних досліджень. – Львів : [б.в.], 2009. – Вип. 2 (76) : Фінансовий ринок України: стабілізація та євроінтеграція. – С. 480-489.
63. Рябцев Г. Л. Основа основ. О состоянии, проблемах и перспективах нефтегазовой отрасли Украины / Г. Л. Рябцев. – Терминал. – 2009. – № 37. – С. 6-11.
64. Рябцев Г. Л. От рассвета до заката: топливное меню на год / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 10. – С. 6-11.
65. Рябцев Г. Л. Евро-подкоп. Следует ли Украине отказаться от перехода на нормы Евро-3 / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 17. – С. 6-9.
66. Рябцев Г. Л. Два мира – две цены / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 20. – С. 6-11.
67. Рябцев Г. Л. Информационные манипуляции и их влияние на развитие национальной нефтедобычи / Г. Л. Рябцев // Бурение. – 2010. – № 2. – С. 13-15.
68. Рябцев Г. Л. Енергозалежність України від Росії: реальність чи міф / Г. Л. Рябцев // Національна безпека і оборона. – 2010. – № 6. – С. 61-63.
69. Рябцев Г. Л. О качестве проверок качества / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 30. – С. 6-9.
70. Рябцев Г. Л. Новая энергетическая стратегия для Украины и Европы / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 34. – С. 6-11.
71. Рябцев Г. Л. Страна с рыночной экономикой? / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 49. – С. 6-13.
72. Рябцев Г. Л. Бизнесу в борьбе с кризисом придется рассчитывать лишь на собственные силы / Г. Л. Рябцев // Украинская техническая газета. – 2011. – № 2. – С. 1, 10-11.
73. Рябцев Г. Л. Об особенностях современной системы биржевой торговли нефтью / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2011. – № 6. – С. 6-10.
74. Рябцев Г. Л. Переработка-2010: в поисках виновных / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2011. – № 8. – С. 6-11.
75. Сапегин С. В. Новый нефтяной порядок / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2011. – № 16. – С. 6-11. – Авторские с. 6-10.

76. Рябцев Г. Л. Магия нефтяных цифр / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2011. – № 20. – С. 6-9.
77. Рябцев Г. Л. Новые грани старых проблем / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2011. – № 25. – С. 6-9.
78. Рябцев Г. Л. Качество топлива в Украине становится абстракцией / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2011. – № 26. – С. 6-9.
79. Рябцев Г. Л. О нецелесообразности введения акциза на сжиженный газ и установления на него завышенного экологического налога / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2010. – № 45. – С. 6-10.
80. Рябцев Г. Л. Нужны ли Украине НПЗ / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 7. – С. 6-11.
81. Рябцев Г. Л. О путях совершенствования работы Антимонопольного комитета Украины на рынке нефтепродуктов / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 9. – С. 6-10.
82. Рябцев Г. Л. Какие запасы нам нужны. О стратегическом резерве и стабилизационном запасе / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 15. – С. 6-9.
83. Рябцев Г. Л. Какая формула нам нужна. О двух подходах к рыночному ценообразованию / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 18. – С. 6-10.
84. Рябцев Г. Л. Путь в никуда. Асимметричность информации о топливном рынке может его разрушить / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 19. – С. 6-10.
85. Рябцев Г. Л. Концептуальные замечания к проекту обновленной Энергетической стратегии Украины на период до 2030 года / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 28. – С. 6-11.
86. Рябцев Г. Л. Модель как средство достижения цели. Об уточненной модели рынка нефтепродуктов Украины / Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 32. – С. 6-10.
87. Сапегин С. В. Открытое письмо главе правительства. О проекте Технического регламента о требованиях к автомобильным бензинам, дизельному, судовым и котельным топливам / С. В. Сапегин, Г. Л. Рябцев // Терминал. – 2012. – № 35. – С. 6-10. – Авторские с. 6-8.
88. Рябцев Г. Л. Нафтопродукти в Україні: сучасність та майбутнє (аналітична доповідь НТЦ “Псіхея”) / Г. Л. Рябцев // Сучасні проблеми державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні : зб. наук. пр. / за ред. Г. Л. Рябцева і С. В. Сапегіна. – К. : Агат Принт, 2012. – С. 5-65
89. Рябцев Г. Л. Прийняття рішень про державну закупівлю нафтопродуктів за умов цінової невизначеності / Г. Л. Рябцев, С. В. Сапегін, С. П. Рибкіна // Сучасні проблеми державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні : зб. наук. пр. / за ред. Г. Л. Рябцева і С. В. Сапегіна. – К. : Агат Принт, 2012. – С. 77-86. – Авторські с. 80-84.
90. Рябцев Г. Л. Газове та сумішеве паливо в Україні (аналітична доповідь НТЦ “Псіхея”) / Г. Л. Рябцев // Сучасні проблеми державної політики розвитку ринків газового та сумішевого палива в Україні : зб. наук. пр. / за ред. Г. Л. Рябцева і С. В. Сапегіна. – К. : Псіхея, 2012. – С. 5-76.

АНОТАЦІЇ

Рябцев Г. Л. Концептуальні засади державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 2013.

Обґрунтовані механізми державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні, що за умов важкопрогнозованих змін у різних сферах життя суспільства сприятимуть забезпеченню сталого розвитку ринку, усуненню негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України. Визначена та охарактеризована державна політика розвитку ринку нафтопродуктів, її основні проблеми, мета й цілі, зміст дій та характеристики учасників політики, її продукти і наслідки. Визначено, як впливає на процес політики її середовище. Класифіковано та вивчено ресурси політики та її учасники. Проаналізовано становлення державної політики розвитку ринку нафтопродуктів в Україні, порівняно її з чинними політиками інших країн, охарактеризовано дії/бездіяльність органів державної влади щодо визначених груп спеціальних інтересів. Здійснено моделювання ринку нафтопродуктів України для планування й прогнозування державної політики його розвитку. Розроблено механізм моніторингу результатів і наслідків державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, систему формування та реалізації державної політики розвитку ринку нафтопродуктів, що дозволить попередити виникнення кризових явищ на ньому. Надано конкретні рекомендації органам державної влади щодо створення умов сталого розвитку ринку нафтопродуктів, усунення негативних наслідків його функціонування та захисту національних інтересів України.

Ключові слова: державна політика, механізми державної політики, ринок нафтопродуктів, система формування та реалізації державної політики, моделювання ринку нафтопродуктів, система підтримки державно-політичних рішень.

Рябцев Г. Л. Концептуальные основы государственной политики развития рынка нефтепродуктов в Украине. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора наук государственного управления по специальности 25.00.02 – механизмы государственного управления. – Национальная академия государственного управления при Президенте Украины, Киев, 2013.

Обоснованы механизмы государственной политики развития рынка нефтепродуктов в Украине, что в условиях трудно прогнозируемых изменений в различных сферах жизни общества будет способствовать обеспечению устойчивого развития рынка, устранению негативных последствий его функционирования и защите национальных интересов Украины. Определена и охарактеризована государственная политика развития рынка с сосредоточением внимания на ее основных проблемах и целях, содержании действий, характеристиках участников политики, ее продуктах и

последствиях. Определено, как влияет на процесс политики внешняя среда. Классифицированы и изучены ресурсы политики и ее участники. Проанализировано становление государственной политики развития рынка в Украине по сравнению с действующими политиками других стран, охарактеризована деятельность (бездеятельность) органов государственной власти в отношении групп специальных интересов.

Разработана система формирования и реализации государственной политики развития рынка нефтепродуктов в Украине, направленная на предупреждение кризисных явлений на рынке нефтепродуктов, которая, благодаря применению ресурсной и многофакторной регрессионной прогнозных моделей, а также механизмов уменьшения рисков политики, позволит изменить подход к реализации государственной политики с реактивного на превентивный.

С целью планирования и прогнозирования государственной политики развития рынка нефтепродуктов в Украине, получена его модель, которая описывает его состояние и функционирование, устанавливает взаимосвязи между производством, импортом, экспортом, потреблением нефтепродуктов и макроэкономическими показателями, позволяет создать информационную базу для контроля и анализа текущего состояния рынка, планирования и прогнозирования его дальнейшего развития. Разработан механизм мониторинга продуктов и последствий государственной политики развития рынка нефтепродуктов с использованием интегрированной информационно-аналитической системы реального времени RealTЭК.

Разработан механизм создания гибкого стратегического энергетического резерва, предназначенного для обеспечения энергетической безопасности страны и смягчения влияния на Украину кризисных явлений на мировом рынке. Усовершенствован механизм создания стабилизационного запаса нефтепродуктов, предназначенного для сдерживания роста цен во время резкого увеличения спроса (в частности, ажиотажного) и/или возникновения дефицита на внутреннем рынке.

Усовершенствованы подходы к формированию и реализации государственной политики развития рынка (институциональный, проблемно-ориентированный, программно-целевой) путем приоритетного применения принципов системности и комплексности в определении целей, целей, направлений и ориентиров. Усовершенствованы подходы к формированию и реализации государственной политики в сфере государственных закупок путем ее ориентирования на удовлетворение потребностей государства; закупок только по рыночным ценам с оптимизацией затрат за счет оптовой скидки; применения биржевых принципов торговли только при закупке взаимозаменяемых и стандартизированных товаров; определения стороны, заинтересованной в экономии бюджетных средств.

Усовершенствована методика определения территориальных границ рынка, которая является обязательной составляющей определения монопольного (доминирующего) положения субъектов хозяйствования на нем, путем исключения влияния субъективных факторов на результаты оценки.

Получили дальнейшее развитие основные идеологические направления государственного управления, которое должно быть основано на общем для субъектов хозяйствования и государственного управления правовом поле; политическом и экономическом взаимопонимании; формировании открытого общества и здоровых рыночных отношений; приоритетном решении социальных задач.

Усовершенствованы подходы к применению различных инструментов политики, в соответствии с которыми рыночный механизм определен основным регулятором социально-экономических процессов, а государство должно создавать условия для устойчивого развития рынка, устранять отрицательные последствия его функционирования и защищать национальные интересы.

Предложено понимание рынка нефтепродуктов в Украине как сложной социальной системы, характеризующейся наличием большого количества подсистем, каждая из которых может рассматриваться как самостоятельная система (например, обеспечение энергетической безопасности, управления производством, импортом или потреблением нефтепродуктов) и результат взаимодействия которых обуславливает действенность государственной политики. При этом эффективность системы высшего уровня зависит не только от надлежащего выполнения функций системами низшего уровня, но и от согласования целей с другими системами.

Ключевые слова: государственная политика, механизмы государственной политики, рынок нефтепродуктов, система формирования и реализации государственной политики, моделирование рынка нефтепродуктов, система поддержки государственно-политических решений.

Riabtsev G. L. Conceptual bases of public policy development of the market of oil products in Ukraine. – Manuscript.

Thesis for obtaining the doctor of sciences degree in public administration; specialty 25.00.02 – mechanisms of public administration. – The National Academy of Public Administration, the President of Ukraine, Kyiv, 2013.

The mechanisms of public policy development of the market of oil products in Ukraine are determined. Thereby, the sustainable development of the market, decreasing of its negative impacts and protection of the national interests of Ukraine will ensure in despite of unpredictable changes in various areas of society. The development of public policy is identified and described, with increased focus on its key objectives, content actions, stakeholders, outputs and outcomes. The effect on the process of policy impact is determined. The resources of the policy and its stakeholders are classified and studied. The formation of public policy of market development in Ukraine is analyzed as compared with the existing policies of other countries, characterized by activity/inactivity of government against stakeholders. The model of the Ukrainian market is performed for planning and forecasting of public policy of its development. A mechanism for monitoring the results and consequences of public policy development of the market of petroleum products is determined. A system for the formation and implementation of public policies of the market is proposed, which allows preventing the occurrence of the crisis on it. The ways to improve the effectiveness of public policy of market development are identified, provides guidelines for creating the conditions for sustainable development of the market and decreasing its negative impacts and the protection of national interests.

Keywords: public policy, mechanisms of public administration, market of oil products, public policy making, modeling the oil market, support system for public policy decisions.

Підписано до друку 22.04.2013.
Формат 60×84/16. Обл.-вид. арк. 2,6.
Ум.-друк. арк. 2,0. Гарн. Таймс.
Тираж 150 прим.

Свідоцтво серії ДК № 1561 від 06.11.2003.

Віддруковано з оригінал-макета у видавництві
Національної академії державного управління
при Президентіві України.
03057, Київ-57, вул. Єжена Потьє, 20, тел. 456-67-93.